

①

שאלות ותשובות

לרבנו הגדול מרנא ורבנא
הרב יצחק בר ששת זצ"ל

יר"ל מחדש
ע"פ כתבי יד ודפוס ראשון
עם מבוא, ציונים, מקורות, הערות ומ"מ לד' חלקי שו"ע

בעריכת
דוד מצגר

חלק ראשון: א — שמח

מכון אור המזרח
מכון ירושלים • תשנ"ג

זני שרה (א)
קצין אה יג פין חצקה חסרה

הרבנים שאינם מרבני החתונים שיוכל לתפוס ישיבה וללמוד ברבים כל עת אשר לא יהיה רבו במקומו נכלל בזה לפרט שרב מדינה אחרת לא יהיה לו כח על צרפת בע"כ של הקהלות בעודנו שם. ועוד אחרת ששום רב שיקנוס אחד בעל הבית על דבר אשמה אחר שנדהו או שגזמו עד שיצטרך לפשר שאותם המעות לא ישימם בכיסו ולא בכיס אחיו רק יחולקו על פי שני רבנים אחרים אשר יברר הפורע שלא יהיו מקרובי הרב ומאגודתו. ובזה מורינו תציל עשוקים מיד עשקים ותרחיק ותסיר את הגול ואת החמס. ואתה תפארת עוזנו רכב ישראל ופרשיו לך משפט ההתחלה לקנאת לאלהי ישראל וכל הקודם זכה ילכו ויסכימו אחרין מצפון ומים כל הירא דבר ה' כל אשר

נגע אלהים בלבבו כל איש חיל וחכם לב גבור כארי לרצון אביו שבשמים. ואם חלילה וחס לא יתוקנו שני הדברים הרעים האלה אודיעך כי לא ישארו שם יהודי בצרפת והיתה חלילה פרצה גדולה ברוב מלכיות הנמשכות למלכות צרפת. החכם ה"ר יהודה יהיה ע"פ כתבי לסדר לפני כבודך לסדר הדברים כהוייתן ואל אמתתן. ואתה אדונינו תחיה את נפש עבדיך ושמעת לקולנו ועל ידך יודע היום כי יש אלהים בישראל. יגדל שמך וירום כסאך בראש מרומים ישכון ומלכות מעלת כבודך לנצח תכון עם שלום כל העומד לפניך בבית מדרשך הטהור כנפשך החשובה ונפש המדבר מוכן לעבודתך כאחד מעבדיך אני הוא יוחנן בן מורינו הרב רבינו מתתיהו זלה"ה.

סימן רעא

וזאת תשובתי

76

בהרחיב ה' את גבול פזורי הגולה ונתן להם צמלכות רפת פלטה ושארית גמלם כרחמי וברוך חסדיו. ולהחיות עם רב שלם לפניו איש האלהים חטר מגוע חכמה ותורה ונר משרשי ענוה וקדושה אכן צחן פנת יקרת הוא האכן הראשה מהר"ר מתתיהו נ"ע צן האדם הגדול פאר החכמים עטרת זקנים מופלא שבסנהדרין החרש והמסגר הוא מהר"ר יוסף צ"ר יוחנן נ"ע. ומהר"ר מתתיהו הנזכר הכין לצבו ללמוד וללמד בארץ ההיא חק ומשפט וקבע שם ישיבות והרצין תורה ברבים והרצה גבולו צמלמידים והצאים לפניו גדיים נעשו מיישים מנגחים ימה ופונה דמייתין דוצי בקרנייהו. וילאו מלפניו הרצה רבנים תופשי ישיבה כי סמך ידו והאציל מהודו עליהם וחצרים מקשיצים לנים צעמקה של הלכה אין מספר. וזכות הרחמן וזכותו וזכות אבותיו שסייעוהו מלא חן צעיני המלך. וצאהצתו אותו היו כל היהודים היושבים בארץ משמרת אמו היה להם חומה זנה וסוחרה. וכל קהלות המלכות ההוא צראותם טוב פעולותיו ויושר מעשיו תורה וגדולה במקום אחד, וכי צגללו היה להם שלום ושקט בארץ ההיא, קצלוהו עליהם לשר ושופט רב ודיין לצל ימרו את דברו וכל היולא מפיו יעשו צמשפט צין איש וצין אחיו ולהורות את בני ישראל וכל מעשיהם יהיו נחתיין על פיו. וגם המלך שמו אדון עליהם ומושל בכל משפטיהם וכל ימי חייו נהג רצנותו ממשלתו ונשיאותו ברמים צמלכות ההוא ולא היה נודד כנף ופונה פה ומצפוף.

צחיים חיימו סמך אותו צרצ יורה יורה ידן ידן ונתן לו רשות לתפוש ישיבה. וכן עשה נפרד מאציו וילך אל עיר אחרת וקבע שם ישיבה כמה שנים צחיי אציו. ומעת נעדר מהר"ר מתתיהו נ"ע ועד עתה שהם כחמש שנים הלך מהר"ר יוחנן צדרכי אציו נ"ע, יושב צישיבה ומורה הוראה ודן את הדין בכל המלכות ההוא מטעם המלך והקהלות שקצלוהו עליהם, ולא היה אדם שערער דצבר. וגם הרצין שם תורה והרצה תלמידים וילאו מלפניו מתלמידיו שלשה רבנים ומורי הוראה בישראל, אשר סמכס הוא צרצנים, כמנהג צרפת ואשכנז¹ שהרבנים סומכים את תלמידיהם צרצנים, כשרואים בהם שהגיעו להוראה ונותנין להם רשות לקבוע ישיבה צכ"מ ולדין ולהורות.

ועתה עלה אריה מסצבו אריה דצי עילאי ארי שצמצורה משיב מלחמתה של תורה שעה הוא מהר"ר ישעיה נר"ו. וצצבת מחלוקת שהיה צינו וצין מהר"ר יוחנן נר"ו, נסע ממקומו שרות צצויא, וילך אל אשכנז אל הנשר הגדול גדול הכנפים מלא התורה אשר לו החכמה הוא מהר"ר הלוי נר"ו. ויפק חרון מאתו וגזרת נדוי שתהיה ממשלתו על כל מלכות צרפת ושום רב אשר יקום לתפוש ישיבה צצרפת צלי רשות הר"ר ישעיה יהיו כל הגיטין והחלינות שיעשו לפניו פסולים וכליו כלי עובד כצבים.

ותגעש ותרעש הארץ ההיא לגזרה היוצאת ותהי לתרדת אלהים רעדה אחזתם שם חיל כילודה, איך ילא דבר כזה מלפני מהר"ר הלוי ליטול שררה ולגזור בארץ לא לו. ואף כי הוא מופלג צחכמה מופלג צוקנה אין לו לגזור צמלכות צרפת, צלתי רשות קהלות המלכות ההיא, או רשות החכמים והרבנים צצמלכות ההוא. ואף אם ראה כי יש אתו און ויכולת אילות וממשלת לגזור על כל תפוצת הגולה, איך

אחר כן גדל העושה. וצעון הדור נצבקש צישיבה של מעלה מהר"ר מתתיהו הנזכר תנצצ"ה. וקהלות המלכות ההוא כי ראו נעדר מהם מנהיגים וקצרינטס לעזרה צרות היה מצטם. מנו תחמיו צנו מהר"ר יוחנן נר"ו, יען ראוהו ממלא מקום אבותיו צצורה וציראת חטא. וגם כי אציו צעוד

ורבותיו התחילו באשכנז לעשות סמיכת מורנו ומשם נחפשו באטליה.

רעא 1 החיד"א בש"ג בערך מהרי"ל בסופו כותב: בימי מהרי"ל

למידן דינא ואי טעי ליפטר ליינקוט רשותא מריש גלותא וזה נוהג אפילו בחוזה לארץ. שהרי ריש גלותא צבצל היה ואע"פ שאין סמיכה בחוזה לארץ לא היה זה סמיכה. ומאן דנקיט רשותא מריש גלותא אינו דן דיני קנסות. ואם היה סמוך היה דן דיני קנסות אפילו בחוזה לארץ, כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין⁴ מאי אין סמיכה אילימא דלא דיינינן דיני קנסות בחוזה לארץ והמתן סנהדרין נוהגת בין בארץ בין בחוזה לארץ. אלא דלא סמיכין בחוזה לארץ.

אבל ענין אחר היה. שלפי שראשי גליות שבצבל הן עומדין במקום מלך. ויש להם רשות לרדות את ישראל בכל מקום ולדין עליהם בין ראו בין לא ראו, כמו שאמרו שם⁵ לא יסור שבט מיהודה⁶ אלו ראשי גליות שבצבל שרודין את העם בשבט. ומי שאין לו רשות מריש גלותא ודן את הדין וטעה, משלם מציחו, אלא קבלוהו עליהם בעלי הדין, ר"ל שהוא לא כפה אותם לדון לפניו, אלא שהם באו לפניו מעצמם לדון להם. ואז הוא פטור אם טעה. ואם נטל רשות מריש גלותא יכול לכופו בעלי דין לדון לפניו ואף אם יטעה בדינו יהיה פטור, שכיון שנטל רשות הרי הוא כאלו קבלו עליהם בעלי הדין שהרי יש לו רשות לדון בכפיה בכל העולם כיון שנטל רשות מריש גלותא. וכן אם נטל רשות מן הנשיא שבארץ ישראל, יש לו רשות לדון בכפיה בארץ ישראל או בעיירות הסמוכות לארץ, ואם טעה פטור. אבל לא בשאר חוזה לארץ. דבזה יפה כח ראש גולה שבצבל מכח הנשיא שבארץ ישראל, משום דהכא שבט והכא מחוקק כדאיתא התם.

וא"כ נאמר שהסמיכה זו אשר נהגו בצרפת ואשכנז, יהיה נטילת רשות לדון בכפיה, ואם טעה שיהיה פטור, גם זה אי אפשר, שאם כן היה צריך שיטלו רשות, אם מראש גולה שיש לו כח לרדות בשבט בכל מקום שהיה להם כח ממלכי פרס והוא כמו מלך על גלות ישראל. אם מן הנשיא שבארץ ישראל שהוא מופלא שבסנהדרין. וכל זה בטל עתה בעונותינו, ואין לנו לא שבט ולא מחוקק, ואין נטילת רשות מועלת לדון בכפיה ולהיות נפטר אם טעה, אלא צריך שיקבלו בעלי דינין את הדיין, ושידין להם מרזונם או שיקבלוהו עליהם הקהל ויתנו לו רשות לדון בכפיה. דאז הוי כמו אם קבלו עליהם הבעלי דינין.

אבל שיקום רב אחד ומוצהק ויתן לו רשות לדון בכפיה, ושיהיה פטור אם טעה, זה לא שמענו מעולם. והוא עצמו אם דן בכפיה וטעה חייב לשלם. דלא עדיף ממר זוטרא בריה דרב נחמן דאמר⁵ דדן דינא וטעה ואתא לקמיה דרב יוסף ואמר ליה אי קבלוך עליהם לא תשלם ואי לא זיל שלם. וכן נמי רבה בר בר חנה אמרינן התם דדן דינא וטעה ואתא

נתן הממשלה להר"ר ישעיה על מלכות צרפת אשר גם הוא מחוץ למלכות ההוא מושבו. ותלמידים שהגיעו להוראה יהיו צריכין לכתת רגליהם ללכת ארץ מרחקים למלכות אחרת ליטול רשות ממנו. וכ"ש כי יש במלכות צרפת חכמים ורבנים וביחוד מהר"ר יוחנן אשר ירש מאביו מהר"ר מתתיה נ"ע השררה ההוא במלכות ההוא בהורמנא דמלכא וברצון הקהלות ההם. וגם שהוא ראוי לה מלך תורתו ומלך מעשיו. ומאן דלביש מדא ילביש מדא. על דא ודאי צכו במרה ילעקו חוזה ולקנות הארץ ישמיעו קולם וישאלו לנתיבות עולם וליודעי דת ודין על כל נעלם תורה יבקשו מפיהם. אם חוזה על הקהלות מלכות צרפת כלליה ופרטיה לחוש לגזרת מורינו מהר"ם הלוי ולנהוג על פיה. או אם אין להם לחוש לה כלל מחמת שאין כח למהר"ם הלוי לגזור עליהם.

וגם הגזרה ההיא חוץ מכבודו שלא כדין להסיר על לא דבר ומבלי אשם מהר"ר יוחנן ממשלתו אשר נהג בה בהורמנא דמלכא וברשות הקהלות ורזונם. וגם שיש בה קצת בטול תורה שהתלמידים שהגיעו להוראה והיו קובעים ישיבה כל אחד במקומו ותבונה הישיבות ותמלא הארץ דעה והשכל וכל צניה למודי ה'. ואם יטרכו ללכת לכנפות הארץ ליטול רשות ממהר"ר ישעיה הם כלים ונמנעים מאיליהם. ובתוך החכמים הנשאלים על זה נקרא נקראתי גם אני החתום למטה. ואם אינני מכת החכמים ויראתי להכניס ראשי בין ההרים הגדולים בין שתי מחלוקות גדולות פן ירוצו את גלגלתי. אבל להפטר החבר הותיק ה"ר יהודה צ"ר אליעזר הצא ממרחק על זה לא יכולתי להשיבו ריקס. אף כי ראיתי יש בשתיקה קצת חלול השם בהרצות קטיגוריא בין תלמידי חכמים ובערה צם אש המחלוקת ואין מכבה. ולזה קטן כמוני הצא לכבוד שומעין לו ואין מזיחין אותו. ומעתה אומר מה שנראה בעיני ולא אשא פנים כי אם לאמת שהוא אהובנו יותר מן הכל.

תחלת כל דבר צריך לבאר מה זו סמיכה שנהגו בצרפת ובאשכנז שהרבנים נסמכים והם סומכים אחרים. שהרי הסמיכה שהיתה בימי רז"ל היתה כדי לדון דיני נפשות ודיני קנסות שצריכין מומחין. ר"ל סמוכין שהיו נסמכין מסמוכים אחרים. וגם הם (מסמיכים) אחרים איש מאיש עד משה רבינו ע"ה. והסמוכין היו ראויין להיות בסנהדרין. ועתה כבר בטלה סמיכה ופסקה שאין סמוך איש מאיש עד ארון הנביאים עליו השלום. וגם שאין סמיכה בחו"ל אלא צריך שיהיו הסמוכין והנסמכים כלם בארץ כדאיתא בפ"ק דסנהדרין².

ואין לומר שהסמיכה זו הוא כמו נטילת רשות לדון בכפיה ואי טעי ליפטר, כדאמרינן התם³ האי מאן דבעי

חטא. וכן העידו עליו הקהלות ההם אף כי חכמתו עמדה לו ומלאה כביר ידו וקצע ישיבות והרצה גבולו בתלמידים^{87*}.

ואם יאמר אליו מהר"ר ישעיה צהדי דידי קא מנלית, דאי חס ושלום נשתכחה תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי. יוכל להשיב אליו מהר"ר יוחנן צהדי דידי קא מנלית דאנא בעידנא דלא משתכחא תורה מישראל. וכבר שמעינן מהיא סוגיא⁸⁷ שהיה לו לרבי למנות לר' חייא בר אבא אע"ג דרבי חנינא חריף טפי, אי לאו משום דסבר לא אפגריה. וכתב הרמב"ם ז"ל פ"א מהלכות מלכים⁸⁸ וז"ל, הניח בן קטן משמרין לו המלוכה עד שיגדל כמו שעשה יהודע ליואש. וכל הקודם צנחלה קודם לירושת המלוכה והבן הגדול קודם לקטן ממנו. ולא המלכות בלבד אלא כל השררות והמנויין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו לעולם. והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וציראת חטא. היה ממלא ציראת אע"פ שאינו ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו. וכל מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו למנוי מן המנויין שבישראל עכ"ל^{89*}. וכן הוא בתוספתא דשקלים⁹⁰ שכל הקודם צנחלה קודם לשררה ובלבד שינהג מנהג אבותיו^{91*}.

שבית שאף אם לא היה מהר"ר יוחנן בא בטענת אביו, והיה ראוי מהר"ר ישעיה להיות קודם להתמנות. מ"מ כיון שכבר היה נוהג בשררה ההיא שקבלה מעצמו והחזיק בה זכה בה, מדגרסינן בירושלמי דהוריות⁹² דבי הושעיא ודבי בר פזי הוי עלין ושאלין בשלמיה דנשיא כל יומא והוה אלין דבי הושעיא עלין קדמאי ונפקין קדמאי אזלין אנון דבר פזי ואתחנתון בנשיאותא אתון בעיין מייעל קדמאי. אתון ושאלון לר' אמאי, אמר להון ר' אמאי והקמות את המשכן כמשפטו⁹³, וכי יש משפט לעלים, אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון דרום ינתן דרום. ומו אמרינן^{93*} תרתין זרעייתא בצפרי בולטייא וסגנייא והוון בולטייא אזלין ושאלין בשלמא דנשיא בכל יום ועלין קדמאי והוון סגניא עיילין ונפקין בתריהון אזלין סגניא וחזון באורייתא ואתו למיעל קדמאי דבולטייא אתשאל לרבנן על רבי ודרשה צבי מדרשא אפילו ממזר ת"ח קודם לכ"ג עם הארץ^{93*}. שמעינן מיהא → שמי שהחזיק אפילו מעצמו באיזו שררה, או דין קדימה, אין נוטלין אותה ממנו לתתה לאחר גדול ממנו, מכיון שכבר זכה בה. אלא א"כ הוא עם הארץ והאחר ת"ח. אבל כל שהחזיק בה ת"ח אין מסלקין אותו אע"פ שהבא לנוטלה גדול ממנו⁹³.

ומכל מה שנאמר יא לא לנו שהגזרה שגור מהר"ם הלוי היא שלא כדין וכהלכה, כבודו במקומו מונח, ואין לחוש לה. אלא שתלמידיו ותלמידי מהר"ר ישעיה אותם שרוב חכמתם מהם, אין להם להורות ולקבוע מדרש ולתפוש ישיבה אלא כ"כ נטלו רשות ממנו כמו שהוא מן הדין. ואפשר שעל אלה לבד נחזיון מהר"ם הלוי, שחזקה על אדם גדול כמוהו שלא יאמר מתחת ידו דבר שאינו מחוקן. ואף אם הוסיף וגזר בגזרת נחש סמך לו על מ"ש בירושלמי דמ"ק⁸¹ הדא אמרה העושה דבר שלא כשורה צריך נדוי. אך הפריז על מדותיו לומר שגיטיו ותליתותיו פסולין. וזוה חתרנו למצוא לו פתח או טעם נכון כי חפצנו דקו ולא מצאנו.

7e ועתה נבא צוה מלך אחר ונאמר אף אם היה צד מהר"ם הלוי למנות שר ושופט רב ודיין על קהלות נרפת לדון ולהורות על כל הקהלות בין דם לדם בין דין לדין ועל פיו יהיה כל ריב וכל נגע. וזכר עתה צמה צמה"ר ישעיה ומינה אותו עליהם ולהסיר מהר"ר יוחנן מן השררה ההיא שהחזיק בה, גם צוה עשה שלא כהלכה מכמה טעמים.

← ראשונה שאפילו לא החזיק בה מהר"ר יוחנן, אלא שעתה היה תחלת המנוי, היה ראוי למנות להיות נוהג בשררה ההיא מהר"ר יוחנן. לפי שאביו מהר"ר מתתיה נ"ע נהג בה כבר בצפון הקהלות וצהורמנא דמלכא. וכי היה גדול בכל המלכות ההוא בחכמה וצמנין. ומן הדין בנו קם תחתיו, כדגרסינן בספרי⁸² הוא וצניו⁸³, שאם מת הוא בנו עומד תחתיו, ואין לי אלא זה בלבד, מנין לכל פרנסי ישראל שצנייהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר⁸⁴ בקרב ישראל כל שהוא בקרב ישראל בנו עומד תחתיו. וכן אמרו בתורת כהנים⁸⁵ גבי כהן גדול. שנאמר בו⁸⁶ ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו. ואפילו אם היה אחר גדול ממנו בחכמה, בנו קודם כדאמרינן בפרק הנושא⁸⁷ שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא, מאי קאמר, הכי קאמר אע"פ שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא, כדאמרינן התם דר' גמליאל לא היה ממלא מקום אבותיו בחכמה, ר"ל שמעון אחיו היה זה גדול ממנו, אבל ציראת חטא ממלא מקום אבותיו היה. ואם אין ממנין נשיא הבן קטן, אע"פ שהוא גדול בחכמה מן הבכור, כל שהבכור ממלא מקום אבותיו ציראת חטא, כ"ש שאין ממנין אחר שאינו בנו, אע"פ שהוא גדול בחכמה. ולזה אם יאמר הר"ר ישעיה אני גדול מהר"ר יוחנן בחכמה, אעפ"כ אין ממנין אותו, שכבר נודע ומפורסם לכל שמהר"ר יוחנן ממלא מקום אבותיו ציראת

סע' כה ובמג"א שם ס"ק לג. 92 פ"ג ה"ה (יט, ב), וכ"ה בירושלמי שבת פ"ב ה"ג. ועי' שו"ת בני אהרן (לפפא) ס"י קד. 93 שמות כו, ל. 93 א בירושלמי שם. 93 מאמרי הירושלמי המועתקים כאן, נוסחם שונה מהנוסח שלפנינו, אבל הענין הוא אחד. 93 עי' שו"ת לב חיים אר"ח ס"י קיג שהביא כיו"ב משו"ת מהר"ק שורש קיג. ובשו"ת בנין שלמה ח"ב אר"ח ס"י ח הוסיף דכן מוכח מיומא יב וע"ש מה שדן בדבריו רבינו כאן. ועי' ח"י רע"א אר"ח ס"י קנג.

81 פ"ג ה"א (יא, א). 82 פרשת שופטים פ"י קסב. 83 דברים יז, כ. 84 שם. 85 פרשת צו פרשה ב פ"י ה. 86 ויקרא טו, לב. 87 כחובות קג, ב. 87 בברכות מים (להר"מ מיוחס) חו"מ ס"ז העיר דלא דמי ירושה ברבנות למלך וכה"ג ונשיא. אלא שמתחילת התשובה נראה שר' יוחנן זה היה כמו נשיא וריש גלותא. ועי' שו"ת רשב"ש ס"י תקלג. 88 הל' ז. *89 עי' הוריות יא, ב [ובמיוחס] לרש"י שם ד"ה ממלכתו. 90 פ"ב הט"ו. *91 עי' שו"ע אר"ח ס"י נג

הן כשרים מטעם דינא דמלכותא¹⁰², כ"ש שאם מנה המלך
 צמלכותו דיין ישראל שידין בין איש לחברו, והוא מומחה וזקי
 צדיק, שדיניו דין ויכול לכוף בעלי דיניו לדון לפניו. כדאמרינן
 בגמרא¹⁰² פשיטא מהכא להתם מהני דהכא שבט והתם
 מחוקק. דתניא לא יסור שבט מיהודה¹⁰³ אלו ראשי גליות
 שבצבל שרודין את ישראל שבט. ומחוקק מנין רגליו אלו בני
 בניו של הלל שמלמדין תורה צדיים. ופירש רש"י ז"ל¹⁰⁴
 שרודין שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס ע"כ.

ואע"פ שנשיאי ארץ ישראל גדולים בתורה יותר, ועוד
 שהם סמוכין ובני צבל כיפי להו צמלחא דאסורא,
 ויש להם ללכת צמנהגם כחומרי מקום שיצא משם, כדאמרינן
 צפ"י מקום שנהגו¹⁰⁵. אבל מארץ ישראל לצבל כיון דאין
 כיפיין להו עבדין כוונתייהו. אפ"ה צענין נטילת רשות, דדבר
 של ממון הוא. ראש הגולה שבצבל עדיף מנשיא שבארץ
 ישראל. שהנשיא מנד התורה אין לו לתת רשות רק בארץ
 ישראל ובעיירות הסמוכות לה. וראש הגולה שבצבל יש לו לתת
 רשות בצבל ובארץ ישראל. וזהו מפני הכח שיש לראש גולה
 ממלך פרס שהיה מולך בכל הארץ היתה, ולזה הוא שליט גם
 על הנשיא. כדאמרינן צפ"י צתרא דהוריות¹⁰⁶ צעא מיניה רבי
 מרבי חייל כגון אני מה אני בשעיר. כלומר נשיאות ידי מי
 הוה נשיאות מעליא, דאלו הוינא בזמן שצית המקדש קיים
 מייתינא שעיר או לא. אמר ליה הרי צרתך בצבל, כדתניא לא
 יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבצבל. ופירש רש"י
 ז"ל¹⁰⁷ הרי ראש גולה שבצבל דהוי על גבך, ובעינן שאין על
 גביו אלא ה' אלהיו. וכן הוא מלך צרפת היום צמלכותו, ושאר
 המלכים צמלכותם, כמו מלך פרס צימים ההם צארנות ההם.
 והרשב"א ז"ל כתב בתשובה¹⁰⁸ דכל שלטון הממונה ומושל
 במקומו דינו דין. והוא צעירו צכלל דינא דמלכותא, כל שעשה
 כחקי מקומו. ובודאי מחקי המלוכה הוא למלכי האומות
 למנות שופטים בארץ.

ואיברא שאין לאדם ליטול רשות מן המלך שלא צריון
 הקהלות. ומי שעושה כן הוא מצער את הצבור
 ועמיד ליתן את הדין¹⁰⁹* וכל שכן אם אינו ראוי לדון, מפני
 שאינו יודע, או מפני שאינו הגון. שזה אין רשות מועלת לו
 כלום, ואפילו נתן לו רשות הראש גולה או הנשיא. כמו שכתב
 הרמב"ם ז"ל פרק רביעי מהלכות סנהדרין¹¹⁰ וז"ל מי שאינו
 ראוי לדון מפני שאינו יודע או מפני שאינו הגון, ועבר ראש
 גלות ונתן לו רשות, או שטעו צ"ד ונתנו לו רשות, אין

וכבר מנו רז"ל את צן צתירא צג' ענותנין צפ' השוכר את
 הפועלים⁹⁴ מפני מה שעשו להלל שהושיבוהו צראש
 ומנוהו נשיא עליהם אע"פ שהיה גדול מהם צתורה וקא אחי
 מזרעה דדוד. אלא כיון שזכה צן צתירא ליצב צראש ולהיות
 נשיא לא היה לו להסתלק אלא מפני ענותנות גדולה שהיתה
 בו ורצה להסתלק מעצמו. וכבר העיד רבינו הקדוש על עצמו
 שכל דבר ענוה היה הוא עושה, אבל לא היה עושה מה שעשו
 בני צתירא לוקנו ליתן כבודם לאחר כמוזכר צירושלמי
 דכתובות פ' הנושא⁹⁵. כי אע"פ שהחכמים ראוי להם לצרוח
 מן השררה, אבל כשנתמנו צה היו מקפידין שלא להסתלק
 ממנה. כדאמרינן צפ"י צתרא דמנחות⁹⁶, א"ר יהושע צן פרחיה
 צתחלה כל האומר עלה לה אני כופתו ומניחו לפני ארי, עכשיו
 האומר לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין⁹⁷.*

שלישית שכבר נתמנה מהר"ר יוחנן צשררה זו בהסכמת
 קהלות צרפת וקבלוהו עליהם. ומעתה אין
 מורידין אותו דמעלין בקדש ואין מורידין⁹⁸* כדאמרינן צפ"י
 חפלת השחר⁹⁹ צעוצדא דר"ג עם רבי יהושע כשראו למנות
 ראצ"ע ונמלך באשתו ואמרה ליה קא מעצדין לך אמר לה
 גמירי מעלין בקדש ולא מורידין. והתם נמי לא העבירו את ר"ג
 אע"פ שצער לר"י שהיה גדול החכמים עד שצערו שלש
 פעמים, כדאיתא התם אמרי עד כמה נצעריה וניזיל צראש
 השנה אשתקד צעריה צצכורות צמעשה דרבי צדוק צעריה הכא
 נמי צעריה חא ונעצריה. ואעפ"כ כשנתפיים ר' יהושע
 החזירוהו דמאן דלביש מדא ילביש מדא, ומזה צן מזה יזה. מ"מ
 כיון שראצ"ע נתמנה בהסכמתם לא הורידוהו לגמרי דמעלין
 בקדש ולא מורידין כדאיתא התם. וכן נמי צפ"י צתרא דמנחות¹⁰⁰
 צעוצדא דחוניו ושמעני בני שמעון הצדיק אמרינן שאין מורידין
 מגדולתו מי שנתמנה צה כדאמרינן התם. וכששמעו חכמים צדבר
 אמרו ומה זה שלא ירד לה כך הירוד לה על אחת כמה וכמה.
 ופירש רש"י ז"ל¹⁰¹ על אחת כמה וכמה שאין מורידין אותו שלא
 יקלקל עצמו. ולא ולמד מרבינו הקדוש דמשום כבודו דרצה צר
 צר חנה שירד ראשון לצבל ונתן לו רשות אף להחיר צכורות לא
 רצה לתת רשות לצר להחיר צכורות אלא אמר יורה יורה ידן
 ידן יתיר צכורות אל יתיר. אע"ג דחכים טובא וצקי צמומי
 טובא. אלא כדי לחלוק כבוד לצר צתירא שירד ראשון שיהיה יתר
 מרב צמעלה זו של התר צכורות כדאיתא צפ"ק דסנהדרין¹⁰².

רביעית שנתמנה בהורמנא דמלכא ודינא דמלכותא דינא.
 ואפי' שטרות העולות צערכאות של עובדי כבדים

רק דשם הגירסא ר"י בן קבסין. 101 מנחות שם ד"ה היורד לה.
 102 ה, א. 102א גיטין ט, ב. ועיי' שו"ת תשב"ץ ח"א סי' קנח-קסב
 מש"כ על מגויו של הריב"ש מכח המלכות. 103 בראשית מט, י.
 104 סנהדרין שם ד"ה שרודים. 105 פסחים נא, א. 106 יא, ב.
 107 הוריות שם ד"ה הרי צרתך. 108 ח"א סי' תרלו. 109 * ב"י
 ח"מ סי' ג מחו' א. 110 ה'י טו.

94 ב"מ פה, א. 95 פ"ב ה"ג (סה, ב). 96 קט, ב. 97 ד"מ
 יו"ד סי' רמה אות ז רמ"א שם סע' כב ועיי' שו"ע או"ח סי' קנג סעיף יז
 בחי' רע"א שם. 98 * רמ"א שם. 99 ברכות כז, ב. 100 קט, ב.
 [ובהשמטות ותקונים שבסוה"ס: עמ"ש וכן נמי בפ"ב דמנחות נשמט:
 זהו כלשון ב' שברש"י שם וכפי מה שהגיה (ר"ן) [ר"ק] ז"ל המובא
 בתוס' שם. ועיי' ירושלמי פסחים פ"ו ה"א דמבואר שם להדיא כלשון ב.

6

הוי ¹¹⁷ אומר לען הקיצה וכו'. ואמרינן נמי התם, עתיד הקצ"ה ליפרע ממעמידו, שנאמר ¹¹⁸ וה' צהיכל קדשו. והרמב"ם ז"ל ¹¹⁹ פירש אלוה הבא בשביל כסף וזהב זה דיין שמונהו בשביל עשרו בלבד. ובדבר זה שמענו שמקילים בארצות ההם שיש מן הרבנים שנותנין רשות לדון ולהורות לתלמיד שלא הגיע להוראה, לאחת מן הקצות הנזכרות, וסמכא ליה בשמא לקרותו רב משום דסביר אע"ג דלא גמיר.

וב"מ מהר"ר יוחנן נתמנה מן המלך ברטון הקהלות וכלם חפצים ושמהים בגדולתו לפי מה שראינו מטופס הכתב ששלחו למהר"ם הלוי. ובכגון זה הורמנותא דמלכא מלתא רבתי היא. ומש"כ בספר חושן משפט ¹²⁰ שעתה צומן הזה שאין לנו ריש גלותא ולא נשיא אין נטילת רשות מן המלך מועיל, דדוקא הנהו דנפקין לן מקרא ¹²¹ דלא יסור שבט, אפשר דהיינו דוקא למי שאינו מומחה דהיינו דגמיר ולא סביר, דריש גלותא או הנשיא יכולין לתת לו רשות כיון דגמיר כמ"ש שם, ולא המלך כיון דלא סביר. אבל במומחה דגמיר וסביר שמן הדין יכול לדון ביחודי בלא רשות כדמסיק בריש מכלתין ¹²², רשות המלך מועיל לו להפטר מן הטעות. ולא גרע מריש גלותא דאחי מחמתיה ¹²³ * ומ"מ בספר ההוא ¹²⁴ כתוב בסוף דבריו, ומיהו אע"פ שאין מועיל רשות המלך, כיון שמקבלין אותו הקהל על פי כתב המלך יכול לדון.

הרשות מועלת לו כלום, עד שיהיה ראוי. שהמקדים בעל מוס למזבח אין קדושה חלה עליו ע"כ. ועוד כתב צפ"ו ¹¹¹ וז"ל אבל מי שאינו מומחה ולא קבלו אותו בעלי דיין, אע"פ שנטל רשות הרי זה בכלל בעלי זרוע, ואינו בכלל הדיינים, לפיכך אין דינו דין בין טעה בין לא טעה וכל אחד מצעלי דיין אם רצה חוזר ודן בפני צ"ד ע"כ.

וכבר אמרו חז"ל ¹¹² שהמעמיד על הצבור דיין שאינו הגון, כאלו נטע אשרה. וכן אם מעמיד דיין שאינו יודע ובקי בחכמת התורה הרי זה עוזר בלא תעשה, דדרשינן בספרי ¹¹³ לא תכירו פנים במשפט ¹¹⁴, זה הממונה להושיב דיין. שמא תאמר איש פלוני נאה אושיבנו דיין, איש פלוני גבור אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי אושיבנו דיין, איש פלוני יודע בכל לשון אושיבנו דיין, איש פלוני ממון אושיבנו דיין, נמצא מוכה את החייב ומחייב את הזכאי. לא מפני שהוא רשע, אלא מפני שאינו יודע, ומעלה עליו הכתוב כאלו הכיר פנים בדין. וכן אמרו צפרק קמא דסנהדרין ¹¹² אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם ¹¹⁵, אמר רב אשי אלוה הבא בשביל כסף, ואלוה הבא בשביל זהב לא תעשו. ופירש"י ¹¹⁶ דיין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך. והוי כההיא דאמרינן התם דצי נשיאה אוקימו צי דינא בתרקבא דדינרי ולא גמיר אמרו ליה ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש קום עליה באמורא. גחין עליה, לא אמר ליה ולא מיד. פתח ואמר

סימן ערב

האדם ויחיו כל נטיו רגליהם. ומלצם יולאו מלין יכבירו כנגה יאירו יצעירו כלפידי להם שוע, דאפילו מימות יהושע לא אחמור איל ונצי ויחמור. בשרא שמינא נחא טוב בשר שמלאכי השרת זולין אותו יאכלו וישצעו. ירויון מדשן ביתו ועד לחכמים. ילחמו בלחמו לחם אצירים, לחם רב גלוסקא יפיפיה דדעתיה עליוה ויין המשומר ריחו לא נמר אל שמריו שוקט ושאין מסוין בסודרין האוליארין מחורוין מוויירין צרקמי זהב. שותים במורקי ובשופרוי וקרא זה אל זה כוס ישועות כוס של בשורות נשאתי שתיתי מליתי מזין כבודה. ומיס כצירים נזלים מן לבנון בששון ממעיני הישועה מן הנהר הגדול נהר פרת שמימיו פרין ורביץ שואצין יקבלו הרוצ"ן גם שצין גם ישישים לתת על נפש עיפה שאפה באותה להחיותה באו מים עד נפש להשיצה ותהי לנפש חיה מדברת מבשרת צבא רב דברים צרורים דבורים על אפניהם והלכות ערוכות בכל ושמורות סדורות להם תלתלים יפה כח הבן ללצן כתמי מחשבות און מקירות לצות משנאים תזעק לדבר תועה על

וזה טופס הכתב ששלחתי למהר"ר יוחנן גר"ו מלא חכמה וכליל יופי מכל מוס ודופי מנוקה בצדק כל אמרי פיו אין בהם נפתל ועקש. כי יבקש להשיב עטרה כתר תורה ליושנה כימי עדנה צרננה. יתחזק כשמיר כבוד צלי המיר ולהאמיר אמיר וחורש מעיד על השרש יורש עזר אולר. רוב תבואות בכח שור ¹ הדר לו ישור על אנשים לכל המחנות מאסף ויוסף הוא השליט הוא המשביר כביר מנאה ידו רב לו. כל עני עדן לא דמו אליו ציפיו ונצי עדיו לגאון שמהו אחריו ינהו וינהרו אליו כל מבקשי ה'. גם בנו העומד תחתיו קם למטה זדק נתנה לו החכמה מת"ת אלהים כשמו כן תהלתו. נתן אמרתו אל בין עבדים ותארכנה פארותיו בצעפותיו קננו בצל דליותיו ישכנוו בענפוהי ניחי כל בריאי נמיאי לשמוע בלמודים. פרוי נמצא למאכל ועליהו לתרופה להחיר פה אלמים נדמים שוממים כי יתן את רוחו עליהם כטל מאת ה'. לא בחיל ולא בכח כי אם ברוח תבא בהם ותנוח עד שיפוח יעמדו על עמדם כתר

111 ה"ל ד. 112 סנהדרין ז, ב. 113 דברים פי"ז. 114 דברים א, יז. 115 שמות כ, כ. 116 סנהדרין ז, ב ד"ה אלוה. 117 חבוקק ב, יט. 118 שם ב, כ. 119 סנהדרין פי"ג ה"ל ח. 120 טור סי' ג (סעיף יג). 121 בראשית מט, י. 122 סנהדרין ה, א. * 123 ב"י ח"מ סי' ג' מחו' א'. 124 טור שם. ערב 1 ראה מה שדרשו חז"ל על פסוק זה בסנהדרין מב, א. וברש"י שם.

יד יבוא חכם אחר כו'. אפילו חכם הראשון זקן ממנו, כן משמע בפסקי מהרא"י [מרומת הדשן ח"ב סימן קמ"ח] וכן כתוב בדרכי משה [אות ט'] : **הוא אפילו מקפח קצת**. כגון בשכר חופות וקידושים, וכן כתוב בפסקי מהרא"י [מרומת הדשן ח"ב סימן קמ"ח] וזו משום דיש קפוח פרנסה בדבר מחמת הפרס שפול לכים המנהיגים מניטין וחליה והשגעת נשים ושכר זרעם אירוסין ונשואין וכהאי גוונא כמה טלדקי, על קבול פרס זה אנו זושים,

הגה [ט] [ל"ד] רב היושב צעיר ולומד לרצות יד יכול חכם [כ"ג] אחר לזב וללמוד גם כן שם **הוא אפילו** [כ"ג] מקפח קצת [כ"ג] פרנסת הראשון כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרד ונטול פרס מהם על זה אפילו הכי יכול השני לזב לרד שם ולהחזיק רבנות בכל דבר כמו הראשון אם הוא גדול וראוי לכך **הוא אפילו**

זכורת למנוח הימר לרוב, והיאך נחזיק אותו כולי האי להשיבו פרנסה ומתיה לבלתי ישיג אחר בהם, עכ"ל. ומשמע דפרס שהוא צהימר צדור אין לו לקפח הפרס ההוא, והוא שכתב הר"ב מקפח קצת פרנסת כו'. מיהו כל זה מדינא, אבל מלד המנהג אפשר שיש למחות בזה: **הוא אפילו אם בא**

כו'. כלומר דוקא כשהחכם אחר בא לרד שם בקציעות, אבל בא דרך עראי אכסנאי אין לו לקפח כו'.

רמו ה' לשון הרמב"ם שפרק אי מהלכות תלמוד מורה [הגה ט'] : **מהא דרבי אלעזר דבני שמואל, צבא מליעא דף פ"ד ע"ב** :

אם בא חכם אכסנאי לעיר אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושים ולטול השכר הבא מהם הואיל והוא פרס הרב הדר שם **אבל מותר** [כ"ג] לעשות החופה ולתת השכר לרב הקצוע [כ"ג] וכן מותר לו לדון בין שני בעלי דינים שצדעיר הנאים לפניו לדון דלמנא הרב שצדעיר אין ממונע להם [כ"ג] **אבל אין לו להורות איסור והיתר או לדרוש לנהוג שררה באתריה דחבניה** [כ"ג] מי שהוחזק לרד צעיר אפילו החזיק בעצמו צדעה שררה אין להורידו מגדולתו חף על פי שצב לשם אחר גדול ממנו. [כ"ג] ואפילו צנו וכן צנו לעולם קודמים לאחרים כל זמן שממלאים מקום אצותיהם ביראה והם חכמים קצת. [כ"ג] ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב או שמנהג לנחור צמי שירדו הרשות צדעיר [כ"ג] **אבל כל שקבלו הקהל עליהם** [כ"ג] וכל שכן אם עשו [כ"ג] צדעיר השכרה אין לשום גדול בעולם להשמר עליו ולהורידו:

ציונים מהר"ד עם ציונים מהר"ד

- ט) תשובת מהר"ד וייל סימן קנ"א - ומהרא"י בפסקיו [מרומת הדשן ח"ב סימן קכ"ח] [מ"ה] דה שפירין, הוצא שם סימן קכ"ח ע"ש תשובת הגדולים: י) מהר"ד סיף שורש (ק"ע) [קסט]: יא) שם, ומהר"ד כהן בחשבה כ"ב [נתי יח מדר ט'] יב) ריב"ש סימן רע"א [מ"ה] שם, וכלומר בני יהושע בן פרחיה ממתח קט, ג'] יג) רמב"ם פרק אי מהלכות מלכים [הגה ט'] הנהגת מימונים שם אות ט'] יד) כל בו [נב"מ דף קי ע"א] שם שאלה, והוא שצ"מ הרשב"א ח"ה סימן רפ"ג: טו) שם ברבי"ש:

הלכות תלמוד תורה

סימן רמו

שחייב כל אדם בתלמוד תורה והיאך לומדים בשכר, ובו כ"ו סעיפים:

א) כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים [ב] בין בחור בין

ערך פהם למהריק"ש

סוף הסימן ועיין דני מלמד חסן משפט סימן של"ד [סעיף ד וערך להם שם וסימן] של"ה: כביש ציטול מורה מחמת חסרון ספרים חייב אדם להשאל, ואם יפחתו משלם השאל הפחם ויכרף לתת משכנו על זה, עיין תשובת הרא"ש סוף כלל ז"ג:

ביאור הגרי"א

כל שהוא בקרב ישראל בנו עומד תחתיו, ובתוספתא דשקלים [פ"ב הלכה טו] שכל הקודם בנחלה קודם לשררה ובלבד שינהג (מקום) [כמנהג] אבותיו, וכן בפרק י"ב דכתובות [ק"ג ז'] שמעון בני חכם, גמליאל כו', צירא למימר כו', וזהו שכתב (הרמ"א) כל זמן כו': [לט] אב"ל כ"ו כו', כמו שכתוב בפרק ד' דברכות [כ"ח א'] מעלין בקדש כו' מאן דלכש מדא כו', ובפרק קמא דסנהדרין [ה' ז'] משום כבודו דרבה בר חנא א"ע שרב גדול ממנו, כיון שירד רבה בר חנא קודם לו לכבדו: [מ] וכל שכן אם עשו כו', כמו שכתוב בסנהדרין שם [מ"ד א'] דהכא שבת כו', ופירש רש"י [שם ד"ה שרדיס] שהיה לו הרמנא ממלך פרס, לפיכך הוא גדול מהנשיא שבארץ ישראל, ועיין רש"י בהוריות י"א ב' ד"ה א"ל הרי כו', ועיין ח"מ סוף סימן ג' [בגה]:

רמו [א] [סעיף א] כל כ"ו בין כו', פרק ג' דיומא [ל"ה ז'] תנו רבנן עני כו': [ב] בין בחור כו', כמו שכתוב בפרק ט' דשבת [פ"ג ז'] לעולם לא ימנע [אדם] את עצמו כו', ועיין לעיל סימן רמ"ה סעיף ה', ועיין לקמן סעיף ג':

[לד] [הגה] רב כו', כנזכר לעיל בשו"ע: [לה] אפילו מקפח כו', עיין ש"ך [ס"ק טו]: [לו] אב"ל אין לו אהרות כו', כמו שכתוב (עירובין ז"ד ז') [ז] חולין י"ג ז') אחריה דשמואל היה ולא רצה רב להורות שם, וכן כמה עובדי: [לז] כי שהחזוק כו', כמו שכתוב בירושלמי סוף הוריות אילין דבר פזי ורבי הושעיא הו, עלין ושאלין בשלמא דנשיאה בכל יום, והוה אילין דרבי הושעיא עלין קדמוי ונפקין קדמוי, אולין אינון דבר פזי ואתחנתון לנשיאה, אתון בעון מיעל קדמוי אתון ושאלין לרבי אמי, אמר להו רבי אמי והקמות את המשכן כמשפטו [שמות כו, ל], וכי יש משפט לעצים, אלא קרש שוכה להנתן בצפון יתון בצפון, בדרום יתון בדרום, ואמרו [צבא מליעא פ"ד ע"ב פ"ה ע"א] שלשה עונותים כו' בני בחירה כו' אלמא עניות גדול יחשב להם, ובכתובות פרק י"ב [הלכה ג] בירושלמי אמר רבי הכל הייתי עושה חוץ מה שעשו בני בחירה לזקני: [לח] ואפילו בנו כו', כמו שכתוב בספרי פרשת שופטים [פיסקא קט] הוא ובניו [דברים יו, כ] שאם מת, בנו עומד תחתיו, ואין לי אלא זה בלבד מנין לכל פרנסי ישראל שבניהן עומדין תחתיהן, תלמוד לומר בקרב ישראל [שם],

פתחי תשובה

(יא) מקפח קצת פרנסתו, [עיין באר היטב [ס"ק יב]. ועיין בתשובות חתם סופר [וי"ד] סימן ר"ל דאין אלו הדברים נאמרים אלא בימיהם שלא קיבלו הרב [כפועל] [כפועל] [כ"ג], אלא כל תלמיד חכם הנהיג בני עירו כו', אבל בזמן הזה שמקבלים רב ועוקר דירתו ובא לכאן וקוצבים שכירתו כפועל, ובתוך הקצבה היא שכרו מחופות וגיטין וכדומה, אם כן הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל, אולי הקהלוח פעלו און שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים, ואין בושה כאן על גטילה פרס זה אם יטילו בדרך כבוד, וכבר זכה זה הרב בכל רווחי דעבידא דאחי בגבולו, אסור לשום אדם לקפח פרנסתו בזה, והרי זה כגזול ממש, ע"ש באורן: [יב] צעשות החופה וזאת, עיין בתשובות נודע ביהודה תניינא חלק אה"ע"ו סימן פ"ג שכתב דכבר נהגו הרבנים סלסול בעצמם, ומצד המנהג אין אחר יכול לסדר אף שיתנו השכר לרב הקצוע, וכל זה אם הרב היה שם אבל כיון שהמתינו עד בא השמש ולא בא, אין להשיגה על כבוד הרב בזה במקום שהוא עשה שלא כהוגן שלא בא בזמנו וגם לא שלח אחר בחריקאו, והרב שרצה לענוש החכם אכסנאי שסידר קדושים אחר שהמתינו עליו ולא בא, ראוי הוא לענוש על שרצה לענוש שלא כדת, ע"ש: [יג] ברצון השררה, עיין בח"מ סימן (ב') [ג] [סעיף ד בגה] ועיין באורים ותומים שם [אורים ס"ק יג] שצוות ככרוכי'א על הרבנים שעושים בלי רשות הצבור, ע"ש:

באר היטב

(יא) אחר. אפילו חכם הראשון זקן ממנו, כן משמע בפסקי מהרא"י, [ש"ך ס"ק יז]: (יב) פרנסתו, כגון בשכר חופות וקידושים, וכן כתוב בפסקי מהרא"י ח"ב, [ואי משום דיש] קפוח פרנסה בדבר מחמת הפרס מנטיין וחליה והשגעת נשים ושכר זרעם אירוסין ונשואין וכהאי גוונא, על קבלת פרס זה אנו זושים, וצטורה למנוח הימר לרובן והיאך נחזיק אותו כולי האי להשיבו פרנסה ומתיה לבלתי ישיג אחר בהם, עכ"ל. ומשמע דפרס שהוא צהימר צדור אין לו להאחר לקפח. מיהו כל זה מדינא, אבל מלד המנהג אפשר שיש למחות בזה, עכ"ל הש"ך [ס"ק טו]:

גליון מהר"ש"א

[ו] [הגה סעיף כב] רב היושב בעיר, עיין [שי"ר] נסח הגדולה סימן רמ"ז [הגה"ט] סעיף י"ד: [ח] [שם] אב"ל מותר ל"עשות החופה, אבל נהגו שלא לסדר מדיניות בלתי רשות רב העיר, משנות נודע ציהודה מהדורא צמרא חלה

הצבור סניצטראן
בוצאט מכתל טאמן סרון בלא
חבון ינואל

וְאֶת־טַבְעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בְּתִים
 לַבְּרִיחִים וְצִפִּית אֶת־הַבְּרִיחִים זָהָב:
 וְהִקְמַת אֶת־הַמִּשְׁכָּן בְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר
 הִרְאִית בְּהַר־סִינַי חֲמִישִׁי לֹא וְעָשִׂית פְּרֹכֶת

תַּעֲבֹד דְּהָבָא אֶתְרָא לְעִבְרָיָא
 וְתַחֲפִי יָת עִבְרָיָא דְּהָבָא: לְוַתְקִים
 יָת מִשְׁכְּנָא בְּהִלְכָתָהּ דִּי
 אֶתְחַזְיָתָא בְּטוֹרָא: לֹא וְתַעֲבֹד

פְּרֻכְתָּא תַּכְלָא וְאֶד
 זְהוּרִי וּבּוּיָן שְׁזִיר עוֹבֹב
 יָתָה צוֹרֶת כְּרוֹבִין: לֹא
 עַל אַרְבַּעָא עֲמוּדֵי ע
 דְּהָבָא וְיִיהוּן דְּהָבָא
 סְמְכֵי דְכֶסֶף: לֹא וְתַתֵּן

לקט בהיר

רשי

(מ) וכאלו אמר ואת טבעותיהם תעשה זהב ויהיו צמים לבריחים, לאפקוי צא שלא תאמר שמאמר ואת טבעותיהם תעשה מושך אחר עמו כאלו אמר ואת טבעותיהם תעשה זהב ואת טבעותיהם תעשה צמים לבריחים, לא כן הוא, שלא שייך בו עשייה, שאם חכמים צם הבריחים נעשו צמים להם צלי שום עשייה (בא"י): (מא) הכרחו לזה, שאילו כן בפסוק כ"ז כשאמר שיעשה ה' בריחים לכל רוח היה לו לגמור אומר וצפית אותם זהב כמנהגו בכל הכלים, ומאחר שהפסיק צבריה המיכון וכו' ואחר שאמר שהטבעות יהיו צמים לבריחים רק אז כשהיו הבריחים בטבעות אז תלפה אותם זהב, ועוד מדגטר לומר ואת אחר צריח המיכון משמע דכיליניהו צהדי הדדי, כיסוי של זה בזה (מ"ל): (מב) צ' למעלה וצ' למטה בכל קרש, שהטבעות היו באמצע רחבו של הקרש, אחת צ' אמות וחצי מלמעלה וא' צ' אמות וחצי מלמטה, וקנים אלו היו אחת מן הטבעות עד גבול רחבו של הקרש מימין ואחת לשמאל, וכן למטה, הטבעות היו עבות וחזקות שהם היו מעמידים את הקרשים ע"י הצריח לעמוד באשר נגמר זווי מלאכת הקרשים ומנינם ומקומם, גם אדנים שתחתייהם והטבעות שעל ראשיהם והבריחים שעל זדיהם, ואעפ"כ הוא רק חצי דבר שחסר הפרכות והעמודים שלו המסך והעמודים שלו והמזבח הפנימי והאיך לסדר כלים שמתוך המשכן וכו', גם יקשה למשה כמו שקשה לו בשעת ההקמה וכי אפשר לנן אדם להקימו מחמת כובדו, לזה אמר לו, שמור לך מה שצויתך בעשיית הקרשים ועמיד אני לצוותך כל שאר פרטים החסרים גם אלמדך היאך להקימו, ואז כשיבא הזמן מוכשר עמיד אחת (בעלמך) להקימו, כי אז כבר הראית צהר כל משפטו: (מד) כי תיבת והקמות הוא לשון זווי לעמיד ותיבת הראית הוא עבר, ואין לומר שכבר הראה לו הקצ"ה הקמתו, שלא מצינו שהראה לו רק תנייתו פי' הראה לו משכן שלם

(כט) בתים לבריחים. הטבעות שתעשה צמן יהיו צמים^(כ) (להכניס*) צמן הבריחים: וצפית את הבריחים זהב. לא שהיה הזהב מדונק על הבריחים, שאין עליהם שום צפוי^(כא), אלא צקרה היה קצוע* כמין צ' פיפיות* של זהב כמין צ' סדקי קנה חלול^(כב) וקוצען אלל הטבעות לכאן ולכאן ארכן ממלא את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן והצריח נכנס לתוכו וממנו לטבעת ומן הטבעת לפה השני ממלאו הבריחים מלופין זהב כשהן תחובין צקרשים, והצריחים הללו מצחוץ היו (בולעות), הטבעות והפיפיות לא היו נראות בתוך המשכן אלא כל הכותל חלק מצפונים (מה"מ א'): (ל) והקמות את המשכן. לאחר שיגמר* הקימו^(כג): הראית בהר. קודם לכן^(כד), שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו: (לא) פרבת. לשון מחילה הוא, ובלשון שנינו ונסחאות * ליכנס * קובע * פיות * שימור.

חכמים פרגוד (סנהד' פ')
 וצין העם: תבלת ואר
 צכל חוט (חוטפיה) ו'
 חושב. כבר פירשתי ש'
 והצורין שמשני עצריה
 ברבים. צורין של צ
 (לצ) ארבעה עמודי ו'
 בתוך ארבעה אדנים,
 עקומים למעלה להשיב
 כרוך צב, ואונקליות ה
 עשויים, והפרכת ארכה
 ורחבה ו' אמות נצבה
 משכן שיהא הימנה ו'
 ולחוף עשרים אמה, נמל

אור החיים

אשר תחכה צם אדני ואשר תקבל היסוד בתוכה ומספרם מאה והוא סוד הקטן למאה גם היא העשירי למדרגות וכוללת כל העשירות הרי מאה: ל. והקמות את המשכן. פירש ראצ"ע שיאמר כן לחכמי לצ וכו', הרצ השכיל בכללות מלות ה' וחשצ כי כשם שנאמרו כל מעשיה של המשכן לנוכח ואחר האמת לא הוא עשה אלא חכמי לצ כמו כן תהיה מלוא זו, ולא כן הוא לעולם כי כל מה שיצוה ה' צנוכה למשה הוא יעשה ואין

זולתו זולת במקום שיחזור ה' ויאמר צפירוש כי אחרים הם העושים אז נאמר כי עעם שדיבר אליו לנוכח הוא לומר לו כי כיון שהוא המלוא כאלו הוא העושה וכמעשה כל המשכן וכליו שבגם שכינה הדבר אליו חזר וצוהו צפרשת כי תשא (ל"א צ') קראתי צם צללאל וגו' ואתו אהליאצ וגו' ובלב כל חכם וגו' ועשו את כל אשר צויתך חזר וגילה הדבר כי לא יעשה משה דבר צמלאכה, אבל הקמת המשכן שלא מצינו שחזר ה' ופירש לו מי המקום

שהוא מרובע ע"כ, הנה ק'
 והערב הוא הרומב, אבל קו
 על גבהו, שהרי גבהו היה ו
 הרי זה יגיד כי הדצריג
 הקים דכתיב (לקמן מ'
 וגו') הוא לצדו ואין איש
 (שמו"ר נ"צ) ועיר
 לג. ונתת את הפכו
 משמע ו'
 צמקומו ואחר כך יצוי
 וצפרשת פקודי (לקמן)
 שם את ארון העדות ו'
 למטה. קב

עין משפט
גן מצוה

יד
א מיי מ"ח
ממחה פנים
הלכה יח
טו"כ
ס' רבא ס"ט
טו
כ מיי מ"א
בשנת סל"ה

והם לו וכו' והא הכתי חיבה משפט
לנכחון וחת שמכחון ללד פנים שהרי היו
וקאמר ליהא ליבה למיחם שהטבעות שהיו
שכחון : וחס לו' שמה יחליף . והא הכתי חיבה משפט חפ"י
ליד חיבה בן זוגו שמה יחליף חת שניה
כחוב עליהן הסימן שהטעמו עליהן היה
רשום בלכסון של הזוג כזה צ"ע

והש לומר שמה יתן שבפנים בהוין ושבחוין בפנים .
מבעות היו מוכיחות וחס לומר שמה יחליף .
א"ר אחא לזכסן היו כתוב עליהן . ויחליף . א"ר
אימי והקמות את המשכן כמשפטו . *וכי יישעמו
משפט לעצים . אלא אי זהו קרש זכה להיתן
בצפון יתן בצפון בדרום יתן בדרום . אילין דר'
הרשיעה ודבר פזי הוון שאלין בשלמיה דנשיא
בכל יום . והוון אילין דרבי הושעיה עלין קדמאי
ונפקין קדמאי . אילין אילין דבר פזי ואיתחנתות
בנשיאותא . אתון בעיין מעול קדמאי . אישהאלת
לרבי אימי . אמר לון רבי אימי והקמות את
המשכן כמשפטו . וכי יש משפט לעצים . אלא
אי זהו קרש זכה להיתן בצפון יתן בצפון .
בדרום יתן בדרום . תרין זרעין הוון בצפיב"ל
בולושיא ופגניא הוון שאלין בשלמיה דנשיא
בכל יום . והוון בולושיא עלין קדמאי ונפקין
קדמאי . אילין פגניא וזכון באוריתא . אתון בעי
מעול קדמאי . אישהאלת לרשב"ל . שאלה רשב"ל
לר' יוחנן עאל ר' יוחנן ודרשה בבי מדרשא דרבי
בנייה ח' אפי' *טמור . ת"ח וכהן גדול עם הארץ
ממור ח"ח קודם לכ"ג עם הארץ . *סברין מימר
לפדות ולכסות ולהחיות . הא לישביה לא . א"ר
אף לישביה . מה טעמא . יקרה היא מפנינים .
אפי' מזה שהווא נכנס לפני ולפנים . תני וגד
מגדיאל . מתיבין לר' יהודה *והלא אלו פשוטים
ואלו כפופים . תני בשם רבי יודה כתב שני
אותות שוים י והן שם חייב כגון שש תת נג
רד חח . ורבנן אמרי ב' אותיות בכל מקום .
אשכחת אמר קלת וחמרת . על דר' יודה קלת
וחמרת . על דרבנן קלת על דר' יודה כתב שתי
אותיות שוין והן שם על דעתיה דר' יודה חייב .
על דעתיה דרבנן פטור . קלת על דרבנן שתי
אותיות מכל מקום אע"פ שאין שם . על דעתיה דר' יודה
רבנן חייב . על דעתיה דרבי יודה פטור .
מחלפה

ספרות
הש"ס
שנות מה שאין כן אם היו
עליהן אותיות כסדר אל"ף ב"ת
לא היו יכולין להסתפק : ומשני
לזכסן היה כתוב עליהן . שהיו
הראשונות בלכסון ומקום שהיה
מסיים הרושם של קרש זה היה
מתחיל הרושם שבקרש השני ובזד
השני היה הלכסון בהיפוך כגון
בראשון התחיל הרושם מלמעלה
בלכסון מזרח למערב ובשני
בהיפוך ולא היו יכולין להסתפק :
וסריך ויחליף . הרושם גופא למה
לן : וכי יש משפט לעצים . דמשפט
משמע כראוי וקשיא וכי עץ אחד
קראו יותר מהבירו : אלא איזה
קרש וכו' . ופי' כמשפטו כסדרו
הראשון כן תעשה כל הימים
וזכה ימא' כל מה שמקשה ה"מ :
ימא' בצפון . שש השלחן : יתן
בדרום . שש המזרזה : אילין .
משפחות דר' הושעיה ובר פזי
היו שאלין בשלום הגשיא בכל
יום : והוון וכו' . והיו אלו של ר'
הושעיה רגילין לכנס תחלה וללאת
תחלה קודם אלו דבי פזי : אולין
אילין דבי פזי והסתחמו בנשיא
ואחו ורלו לכנס תחלה : אישהאלת'
לר"א . אחו ושאלו לר"א אם ידמו
היו דר"ה מפני כבודם של אלו
שהסתחמו בנשיא הוואיל והני
דר"ה מתחלה מעלתם היתה לפי
שהסתחמו בנשיא נכנסו תחלה
ועתה רלו לתקן שיהיו שניהם
שוים מני שיראה יכנסו תחלה :
יתן בדרום . ה"ה היו דר"ה לא

הרבות יג פ"ג
בשכר רבה
פ"ד

הרבות יג פ"ג
בשכר רבה
פ"ד

שכר ק' פ"ב

מוטות דהכל כשרין לדיני ממונות חפ"י ממוז אכל לא לדיני נפשות :
אמר ר' אבין אף לשיבה . כדדריש ר' יוחנן וכדאמרן : יקרה היא
מפנינים . משמע דבכל מיני חשיבות השייכים ליקר והפארת חכמה הוא
וקדמת חפילו להשיבות כ"ג זה שנגס לפני ולפנים : תני וגד מגדיאל
מתיבין לר' יהודה וכו' . בלו' על הא דמשהו אלו דקחשיב זה לזה דהא
לא דמי דשלא גז מגדיאל בניהן שוין הן אלא דש משמעון ושמואל
ודן מטיאל אלו מאותיות הפשוטים והלו מאותיות מנש"ך הכפלים ולא משני
הכא מידי : שתי אותיות בכל מקום . בלו' שתי אותיות מכל מקום בעינן
שיא אות זה משונה מאות זה לאפקו הני דשוין הן ובאות אחד הוון : אשכחת
אמר . ונאלו למידין קולא וחומר' לר' יהודה וקולא וחומר' לרבנן דככותב
שתי אותיות שוין לר' יהודה חייב ולרבנן פטור והרי חומר' לר' יהודה
וקלת על דרבנן : שתי אותיות בכל מקום חפ"פ שאין שם . בלו' ואם כתב
שתי אותיות מכל מקום ואפילו אינן שם במקום אחר כגון אה חף וכיוצא
באלו לרבנן חייב ולר' יהודה פטור דבשי דוקא שיהו שם במקום אחר :
מחלפה

ידמו ממקומן כיון שזכו במעלה אע"פ שעבדו שנייהם שוים :
תרין זרעין . שני משפחות היו בלויפזי : בולושיא . חכמי
עלה : ופגנייא . היו הדיוטות : הוון וכו' . היו שואלים בשלום
הגשיא בכל יום והיו בולושיא נכנסין ויואלין ראשונה
ופגנייא אחרונים : אולון פגנייא וזכו בלימוד ההורה : אהון .
פגנייא ורלו לכנס תחלה : אישהאלת לרשב"ל . אחו ושאלו
לרבי שמעון בן לקיש ושאל רשב"ל לרבי יוחנן נכנס רבי יוחנן
ודריש בבית המדרש של ר' בניי : חפילו ממור ח"ח וכו' .
דרש הא דתנן דלפילו ממור תלמוד חכס קודם לכהן גדול
עם הארץ : סברין בני הישיבה לומר דאיתו קודם אלא
לפדות ולכסות ולהחיות אכל לישביה לא לדישא דמתני'
דהורין איירי בלפדות ולהחיות הלכך אף על פי שפגנייא
גדולים בחורה אין הראשונים יודעים מפניה' בכניסה ויזיחה תחלה : ח"כ פגנייא קודמין לכנס : מזה שהווא
נכנס לפני ולפנים . היא יקרה משמע דלריבין לנהוג בו יקר וגדולה וזר מכה"ג דאין לפרש כפשיה דא"כ היינו וכל חפזין לא ישו
בה : הני וגד מגדיאל . ונרא' שלא היה גירסאם במח"ג וגד מגדיאל . ל"א ה"פ הני גד מגדיאל לחוד קאר"י דאי שם משמעון
ודן מדניאל ליכא למימר דהא הנך פשוטים והנך כפופים : מתיבין לר' יהודה דלמר שם משמעון ודן מדניאל מי
דמי : אלו פשוטים . שם ודן לרין שיהיה פשוטים בסופן והנך כפופים כבאלמעל התיבה : כגון משפחת . והן מתיבות גדולות
כגון שם משך תה מתחמו וכו' חס נחמין לקטנה מהתלה דבהא חפילו רבנן מודו : שתי אותיות בכל מקום . חס לא כתב
מתחלה לשם קטנה אלא ששתי אותיות באין משם גדול אינו חייב עד שיהיו ב' אותיות שאין שוים וה"ה חס כתב ב' אותיות
שאינן שוים אע"פ שאין שם בשום מקום חייב : אשכחת אמר . נמלאת אומר שיש לדעת ר"י קולא וחומר' וכן לדעת רבנן : וסריך
מחלפה

רידב"ז

רמ"י בשם ר' יהודה כתב ב' אותיות ש"ס והם שם חייב כגון . שש . חת . וקולא וחומר' על דרבנן . קלה על דר' יהודה קילור לון . הן ופני קולא

גאמור . וואלא . אה' שגור . טרק . י . ב"י

ספר

שיאלות ותשובות
מהרל"ה

אשר איזן וחיקר גאון ישראל
רבי לוי ב"ר יעקב ׳ חביב
רבה של ירושלים

מהדורה חדשה ומתוקנת
עי"פ דפוס ראשון
בצירוף מקורות, הערות ומפתח מפורט

מכון קרן רא"ם

ירושלים תשס"ח

מזמור על מה שהייתם אומרים עד עתה, שאין ראוי להטריח על הצבור ולגרום להם ציטול מלאכה, אמנם בשבתות ומועדים איני רואה שום הפסק במה שמאמרו אותם המזמורים קודם החפלה כאשר הם כמוצאים בסדור. ולמדתי זה ממ"ש ז"ל במגלה פ' בני העיר (כב:): שציוס שיש בו ציטול מלאכה לעם, רואה לומר שמתרין במלאכה ואם יאריכו יבטלו העם ממלאכה כמו שציעית ותשעה באב, אין קורין בתורה כי אם ג', אבל ציוס שאין בו ציטול מלאכה כגון ראש חודש שאין בו כל כך ציטול מלאכה כי הנשים אינם עושות בו מלאכה או בחול המועד שהכל אסורין בעשיית מלאכה קורין ארבעה, והא נמי להביא דמילא. ואף זה שאני אומר לחדש מנהג ולומר בשבת כל אותם המזמורים, שצנאי שרוב הצבור יסכימו בכך, שאם הרוב לא יסכימו לשנות המנהג לא תשנו בו, ואף כשיסכימו הרוב לא תוסיפו על המנהג בימות החול אם לא שכל הצבור או קרוב לכולם יסכימו בכך מהטעם הנזכר.

עדים כנגדו וצין שיודה מעלמו יפרע דמי הסדור לבעלים. והנה עכבתי אותו בידי לגנוז אותו, כי אינו מן הדין להחזירו אליכם כדי שלא יאמרו זהו שנכשל בו פלוני, על דרך מה שאמרו ז"ל בטעם פסוק ואת הבהמה תהרוגו (סנהדרין נד:). ועם היות שכפי שורת הדין הוא פטור מלפרוע דמי הסדור אם לא נודע הדבר שעה העצירה מפיו אלא מפי עדים, לדעת הרמב"ם שכתבתי למעלה שעצירה כזאת היא עצירה שיש בה חיוב מימה, עם כל זה מדרך קנס נראה לי לקונסו שיפרע דמיו, כי גם רוב מה שכתבתי הוא מדרך קנס, מלבד כי לדעת רבים מהפוסקים אין בעצירה כזאת חיוב מימה כמצואר בספרים ומן הדין הוא חייב לפרוע דמיו.

דף מה שנראה לעניות דעתי להעניש בו העובר הנזכר, אמנם מלבד כל זה הוא מעלמו לריך שימירר צבכי וישפוך שיחה לפני האל צלום ומספד, ויתענה מ' יום שני וחמישי למען יזכה להיות זעל תשובה גמור, ויזהר הרבה מכאן והלאה בכבוד השבת ובשמירתו, כי גם צוה יוספר עונו ונרצה לפני ה'.

גב מי שאמר שהמנהג לומר אותם הזמירות הוא כמנהג קראים ומיינים ראוי הוא לעונש, שאין לומר על מנהג מאמינים בני מאמינים שהוא מנהג מיינים, ורבותינו ע"ה אמרו (שבת נז:): שמרע"ה לא נענש אלא שאמר על ישראל והן לא יאמינו לי ואמר לו הב"ה בני הם מאמינים בני מאמינים כו'. ואין מי שילמד זכות על האומר הדבר הזה, אלא שנראה צדאי שמסכרון דעתו אמר כן, שאם היה לו אי זה דעת היה רואה כי חלוק גדול יש בין המנהג הזה למנהג המיינים, שהמיינים ישראל אין להם זרכות מסודרות ומתקנות אלא כל תפלתן היא זמירות ופסוקים, ואמנם לנו המאמינים בני מאמינים יש זרכות מסודרות מאנשי כנסת הגדולה ומלבד זה אנו מוסיפין זמירות וזה מנהג יפה היא, ואנו מתפללים בכל תפילותינו שזכה לזמן העמיד להודות לה' בזית קדשיו בשירי דוד, וכן אנו אומרים ובשירי דוד עבדך נהללך כו', ושירי דוד עבדך נשמע בעירך כו', הרי שהאומר הדבר הזה מחסרון דעת גדול דבר, וזהו הדבר המהפך בזכותו. ועכ"ז ראוי הוא לעונש, וענשו יהיה שיעמוד צנדוי צביתו יום ראשון, וליום המחרת יבא לב"ה וישאל מחילה צבצים, ויתן לזדקה כפי כמו מה שיראה בעיניכם. וזה יעשה מי שהעידו צ' עדים כנגדו, אמנם מי שלא נמנא צ' עדים כנגדו יהיה פטור, ואין להם לחקור על זה שום דבר, אלא אם יבואו מעלמם עדים ויעידו כנגד אי זה איש שאמר כדברים האלה יענש ואם לאו לא תחושו.

דעל הדבר השלישי שצקשתם עוד, לדעת דעתי ולומר לכם מהו הראוי לנהוג מכאן והלאה אם להוסיף אותם המזמורים אם לאו. אומר שאם אתם כלכם הייתם רואים איני רואה בכאן טעם למחלוקת, כי אין בדבר הזה שום עצירה ולא חסרון מלוא כשתמנעו עמכם מלומר אותם המזמורים ולא גם כן שכתאמרו אותם, ולכן ראוי היה לכם הא' מכס ששמע דברי הכת חזרתה והכת שצבטל רגוה וששמע לדברי חזרתה מפני המחלוקת אשריה ואשרי חלקה. ועכ"ז לפי שאולי לא ששמעו בקולי לדבר הזה, אומר לכם הפשרה שעלתה על לבי ונראית בעיני שהיא טובה לעבודת שמים ויש לה סמך מן הדין, והוא שצימות החול לא תוסיפו שום

דעוד צא דבר רביעי שכתב החכם יצ"ו ששלא אלי אף על פי שלא צא שכתב הנאמנים, והוא שרוב הקהל חפצים כשיהיה כבוד רבי יתחק גאליפפה ש"צ קצוב תמיד, שקולו ערב כו'. גם צוה אשיב דעתי ואומר שגם אני יודע שקולו ערב וקורא הפרשה כראוי, אבל עם כל זה כיון שלא נמנא צ' עדים הקדום שום דבר של דופי ופיקול מחדש אין ראוי להעבירו, והנראה לי לעבודת שמים שישרתו שיהיה תמיד צביתו, ובשצוב אחד יאמר האחד כל הזמירות עד יולר והאחר יאמר יולר וק"ש וזרכותיה וי"ת, ובשצוב הצא ישנו את תפקידם, ותהיה ההנהגה וזכוריהם וצבם לשמים וצוה תקובל תפלתם.

דעוד צקשתם ממני להודיעכם דין נענוע הלולב כו'. אומר שהדבר הזה כבר נשאלתי עליו סתם מזד הזקן וגשוא פניס הנבון כבוד רבי יתחק גריש יצ"ו, וסדרתי התשובה לשלמה לידו ע"י רבי מישאל, ולפי שלא יכול הסופר להעמיקה לא הוליקה צידו, ועתה הנני שולחה אליכם. וזהו מה שכתבתי. שאלת ממני מענין נענוע הלולב, כפי הנראה מדצריך יש לכם ספק צבטי דצריס, האחד אם צריך לנענע בשעת נטילת הלולב ג"כ או דוקא צהודו ואנא ה' הושיעה נא, ועוד אזכיר עם זה פירוש צהודו תחלה וסוף (סוכה לד:), כי כפי הנראה מדצריך אינכם יודעין פירושו. עוד שנית יש לכם ספק צצורת הנענוע. והנני משיב לך על אחרון ראשון.

דאומר, דע לך כי מנהגינו בספרד היה להוליך ולהביא לכל שש קצוות להורות ממש שהצ"ה מושל בצרבע רוחות ובמעלה ומטה, ע"פ סברת הרא"ש ז"ל (סוכה פ"ג סי' ב"ו) הכתובה צטור (א"ח סי' תצ"א), אבל סברת רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים אינה כן ואינו צריך לעשות דבר אחר זולתי מוליך ומציא מעלה ומוריד צהודו לה' צבמשל וכן צבנא ה' הושיעה נא, כי מוליך ומציא הרי מורה על צ' רוחות ומי שמושל צב' מושל צד'. ובדאי שצברא זו הנכונה כפי פשט הגמ', שהרי אמרו צב' לולב הגזול (לד:): שצריך לעשות צעת נענוע הלולב כמו התנופה שצבצבי עזרת שנאמר צהם והניף צההן אותם על לחם הצבורים תנופה, ומן צמנחות (סא:): כיצד הוא עושה מניח צ' הלחם על גבי צ'

בהפרת הבעל דכל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת, וכיון שכן מן הדין אי אפשר להתיר ואפילו מדעת המוחים. ואם מן התנאי היוצא לנו מדרך המנהג, הרי שנהגו בני הקהלות שאין מתירין אלא מדעת הכל, ואם היה שם מוחה אין מתירין. נמצא שאין לחרם זה צד היתר מדעת השותפים.

שגגות. אבל הכא, פה איכא ולבא איכא. דהא לא טעו אלו בלשונם, אלא בכוננתם. שהרי נתכוונו להוציא בלשונם מה שנאמר ונכתב בספר. ודברים מפורשים ותנאי מבואר הוה, וכאלו נתכוונו להוציא פת חטים והוציאו פת חטים. אלא שהם אומרים שטעו, שלא היתה כוננתם שיעלה המס וההוצאות לסך גדול כזה. ואלו דברים שבלב הם, ודברים שבלב אינם דברים. וכאותה ששנינו³⁶¹ ובכולם אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו אעפ"כ אינה מקודשת. ולענין ממון כן, וכדאמרין התם³⁶² ההוא גברא דזבין לנכסי אדעתא למיסק לארץ ישראל, בעידנא דזבין לא אמר, לסוף לא סליק. אמר רבא הוו דברים שבלב, ודברים שבלב אינם דברים. ואע"פ ששנינו³⁶³ נודרים להרגין ולחרמין, ומפרש עליה בגמ' באומר סתם יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינם של בית המלך, ואומר בלבו היום. שאני התם דאנוס הוא, ואנן סהדי דהוא נשבע לזמן קצר יותר שהוא יכול. וכיון שלא הזכיר זמן אלא סתם, לא הוו לגמרי דברים שבלב. ואפ"ה איצטריכו התם לפרושי טעמא מאי דאמרי עלה בגמ' התם. ואע"ג דסבירא לן דברים שבלב אינן דברים, לגבי אונסין מוכחי³⁶⁵.

רפג

כתבת בדין החזן שאין מפלקין אותו מאומנותו, אלא א"כ נמצא בו פיסול. והבאת ראיות ע"ז.

יפה כתבת ויפה דקדקת. ועוד שנינו³⁶⁹ מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום. ואוקימנא לה בגמ' משום חשדא. ואלא מיהו כל הגמ' להלכה, וא"נ אפילו למעשה בדורות הללו. אבל עכשיו נהגו כל הקהלות, למנות אנשים על כל צרכי צבור לזמן. ובהגיע הזמן יצאו אלו ונכנסים אחרים תחתיהם, כן לזמן, וכן לקופה של צדקה, וכן על המס, ושאר המנויים הצריכים לצבור. בין שנוטלין עליה שכר, בין שאין נוטלין עליה שכר. ואפילו לא קבעו להם זמן, סתמן כפירושן אחר שנהגו כן. והמנהג כהלכה, שכל הדברים תלו אותם במנהג. ואם מפני חשד, כיון שנהגו לבוא חליפות נסתלק החשד. שכשרים שבדורות נושאים במשא הרבים ובצרכי צבור, ואח"כ מסתלקין ובאים אחרים תחתיהם, א"כ דין ממון אין כאן חשד אין כאן. (שכה)

ולדעתך החרם אינו רואה בו צד היתר. לפי ששורת הדין אין החרמות והשבועות ניתרים אלא בפתחים וע"י שאלה לחכם. ואין אדם מתיר לעצמו³⁶⁶, דכתיב³⁶⁷ לא יחל דברו. ולא הקלו בקהלות בכל המקומות להתיר לעצמן אלא מפני שנהגו כן, וכיון שנהגו כל שהם מחרימים הרי הוא כהתנו בפירוש שכל זמן שיסכימו להתיר יהא מותר, ולא ינהגו איסורם אלא עד זמן שירצו. וכאותה שאמר³⁶⁸ שאמר רב פנחס

361. קדושין מט. ב.
362. ג. א.
363. נדרים כז. ב.
364. כח. א.
365. שאני.
366. חגיגה י. א.
367. במדבר ל. ג.
368. נדרים עג. ב.
369. גיטין ט. ב.

הנהגות רחמים לחיים
שכה) תשובה הלזו הביאה מרן הבי" ז"ל בא"ח סי' ג"ן ופסקה שם בש"ע. ועיין משפט צדק ח"א סי' ע"ח, וכן הביאה הכל בו ופסקה ג"כ מור"ם בספר המפה בי"ד סי' נט"ר ס"ב יע"ש. ועיין בש"ך ובכ"י שם. ועיין מ"ש עט"ר מרן זקני הגאון נר"ו בחק"ל ל"ד בח"ג סי' פ"ט בדין זה דמינוי לזמן אם כבא הזמן יכולים לסלקו וכו'. והנראה בזה ברור. לחלק דדבר זה תלוי במנהג. דאם המנהג לסלקו כבוא הזמן ולמנות אחרים, ודאי דליכא שום פקפוק. ברם כל שלא נהגו כן, אע"פ שיהא הקבלה והמינוי לזמן, איכא משום מעלין בקודש ואין מורידין. ועיין להרב משפט צדק מה שחילק עוד בזה יע"ש.
עיין מ"ש בזה עט"ר מרן זקני הגאון נר"ו בחק"ל א"ח סי' ט"ו דף י"ט ע"ג יע"ש, ושם בסימן ח"י דף ל"א ע"א יע"ש. ואולם מ"ש שם הגאון מזה"נ נר"ו בסי' ח"י בדף ל"א ע"א לישב דעת ר' המחבר בתשובה הלזו שלפנינו בשני דרכים. ובדרך השני כתב וז"ל והאפשר דהך תשובת הרשב"א אינה מתורת הרשב"א הידוע לנו אלא רב אחד כמו ר"ש בר אברהם ופליג להרשב"א בזה עכ"ל. דהנה אמת נכון הדבר דשפיר י"ל דתרי הרשב"א הוו ותשו' הלזו שהביא מרן ז"ל בשם הרשב"א לאו הרשב"א הידוע שהוא ר' המחבר. וכמו שכן ראיתי תנא דמסייע ליה להגאון מזה"נ נר"ו הוא הקדוש מזה"נ הגדול מזה"נ איסקאפה ז"ל בעל ראש יוסף בתשו' סי' א' ד"א ע"ב שכתב כן כדי ליישב ככיוצא בזה דברי הרשב"א דסתרי אהדדי יע"ש. ועם שראיתי להרב מטה שמעון בח"מ סי' ק"י הגב"י אות ה' שהשיב על דברי הרב ראש יוסף ז"ל אלו וכתב וזה לא שמענו ומה גם דהרשב"א דמביא הרב ידוע הוא דהוא הרשב"א

ש"ת הנבוא חלק ג

י כח נמצא בו פיסוף. ואז אין מקבלין אותו בדברי תפלות, ואפילו נשבע שלא ילך בדרכים אלו, עד שישוב בתשובה שלימה (רש"ם חלק א"ו סימן [ל"ב] וזו"ד סימן קי"ג ועיין משפט דק חלק ב' סימן ע"ה) **כ** שנתפס עם הנכרית. ומכל מקום יש להשיב בית דין על ככה (כנסת הגדולה הג"מ בשם רי"ט בנמ"י): **ד** ההחזיק. וטוב שחולף בגדיו כל היום כשהולך בין הצרות, שלא יהא בכלל המשניאים (דרכי משה אות ג, בשם כל בו קט, ד בשו"מ סוף ד"ה בנסת): **ה** בשירי הגוים. כלומר, בניגון שמנגינין בו לעזות חלילים (ספר חסידים סימן רל"ח): **ו** **ל** שבו שאין קוץ בנו ערב. ובלבד שלא יהא קולו משונה (שם בשו"מ הרשב"א ח"א סימן ט).

1. משונה הר"ש כלל ו' סימן א':
2. נכל בו קט, ד ד"ה בנסת: (ב) כל בו נמסקה, (ג) משונה הרשב"א (ח"א סימן רפ"ג):
3. בסוף ספר הכל בו וק"ו, א ד"ה לרבן בשם משונה הרשב"א (שם):

יותר ממון להחזן שקולו ערב יותר, על כן עשו פשרה זאת: **(טו)** דודאי נכתב לשמו. פירוש, נכתב לשם שמים ולא לשם התפלות, כן הוא להדיא במהרי"ל הלכות ראש השנה [מפלה שמירת דיוס כפור עמוד שט], ור"כ בקדושים הנדפסים אין חילוק בזה:

כד צבור שצריכים לשכור רב ושליח צבור ואין בידם כדו שכר שניהם [לט] אם הוא רב מובהק וגדול בתורה ובקי בהוראה הוא (כ"ט) קודם ואם לאו שליח צבור קודם:

כה אין מסלקין חזן מאומנותו **א** אלא אם כן **ב** נמצא בו (ל) פיסול: הגה [מ"א] ו' ואין מסלקין אותו משום (ל"ה) רנון בעלמא כגון שילא עליו שם **כ** שמתפס עם (ל"ב) הנכרית או שמסר אדם [מ"ב] אצל אס בלא עליו עדים בזה וכיוצא בזה (ל"ג) מעבירין אותו: [מ"ג] ו' ושלח ציבור גנדין בשעת התפלה ולהתפלל מעבירין אותו: [מ"ה] ו' ושלח ציבור המנבל פיו [מ"ו] או " שמרין **ל** (ל"ה) בשירי הגוים עובדי עבודה זרה ממתיין בידו שלא לעשות [כ"ן] ו' ואם אינו שומע מעבירין אותו: [מ"ז] ו' ושלח ציבור שהזקין ורואה למנות בנו לסייעו לפרקים אף על פי **ל** שאין קול **ו** בנו (ל"ו) ערב כקולו [מ"ח] ו' ו' אם ממלא מקומו בשאר דברים בנו קודם לכל אדם **ל** [מ"ט] ואין הצבור יכולין למחות בידו: **כו** **ב** קהל שנהגו למנות אנשים על צרכי הצבור לזמן ובהגיע הזמן יצאו אלו ויבנסו אחרים תחתיהם בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מינויים הצריכים לצבור בין שנוטלים עליהם שכר בין שאין נוטלים אפילו לא קבעו להם זמן " בתמן בפירושן מאחר שנהגו כך: הגה [כ"א] ו' יש מי שכתב דשליח ציבור יתפלל מתוך ספר המיוחד לציבור (ט"ו) דודאי נכתב (ל"ז) לשמו:

אין נכון להעביר ש"ץ בשביל אחר שקולו ערב, ואם הרוז תפסי"ם באחר, ישמשו שניהם כאחד (רלב"ח סימן ע"ה) [ע"ג] ד"ה עוד בא מהר"א דבזמן בתשובה כ"י להם רב סימן ב' כנסת הגדולה הג"מ: **ל** ואין הצבור יבדלין **ב** מחות. ומיירי שקבלוהו לש"ץ כל ימי חייו, וא"כ בודאי על דעת כן התנה שאם לפעמים לא יוכל להתפלל שימנה אחר לסייעו, וא"כ בנו קודם. ועוד, שאפילו לא היה האב רחוי לך, שורת הדין שצנו קודם, שמהנה המקום היה שם שהצניע מתמניס מחת האבות. וכלל גדול אמרו בכל המינויים, שהבן קודם ואפילו בכהן גדול, ואפילו יש אחרים גדולים ממנו, עכ"ל הרשב"א [ח"א] סימן ט.

ציונים לרמ"א
(א) כל בו דף קכ"ה [קט] ע"ד [בשו"מ ד"ה בנסת]: (ב) כל בו [שם ק"ו, א] כל בו [שם ד"ה לרבן]: (ג) תשובת רשב"א [ר"ל] סימן ט': (ד) מהרי"ל הלכות מפלה שמירת דיוס עמוד שט] בשם רוקח:

ש. וכן הוא בספרי [דברים פסקא קס"ג] שכל המנויין ציהן קודמין, וכן כתב בנסת הגדולה [הג"ח]. ורש"ם י"ז צ"ד סימן (פ"א) [פה] כתב דנחמס הממונה " להרביץ תורה או לרין, לא לאמרינן כך, ע"ש, עכ"ל [בנסת הגדולה]. ובספר עשרה מאמרות מאמר חיקור דין חלק ב' פרק י"ט דכל המינויין שהם כתר תורה, אין צניהם קודמין, רק מהלל הגשאי ואילך נהגו שצניהם קודמין, עיין פרק י"ג דכתובות [ק"ג, ב]:

הגהות והערות
(ח) עיין מה שכתבתי ס"ק ט', גליון מ"א:
(ט) תוספת מהדורס אמ"ד תכ"א-באר הגולה:
(ו) כיב לפנינו בכל בו וי"כ בתורת חיים. וברעק"א מהדורס בעלנין מרבי"ב כתב "הטוב":
(ז) עיין דמשק אליעזר ל"ל להיפך יולא כ"ו ורש"א החמורין:

ערך להם למהריק"ש

סעיף כה בסוף [אין מסלקין]. עיין ספר כל בו [קט, ד] דיני שליח ציבור:

הגהות רעק"א
ז (סעיף כ"ה בהגיה) שמרנן בשירי הגוים. בכל בו שלפנינו [ק"ו, א] איתא בשירי העורב, וכן (העמקתי) [העמיקתי] נמשנת מורת חיים חלק ג' סימן א', וכתב עלה הא קמן בשביל דנר קל בעיני הצרות לרנן בשירי העורב, אמרינן דלואי לסלקו וכו', עכ"ל: (ח) (בג"מ פסק"י) עיין פרק י"ג דכתובות. עיין משונות דנר משה [מ"א] סימן א' וז':

ביאור הגר"א
נפשות וממון, וסברא הראשונה סבירא ליה דאינו אלא סכנות ממון, כמו שכתוב בהגהות מיימוניות פרק י"א מהלכות חפלה [אות א], ע"ש, וכמו שכתוב בירושא בכבא קמא שם, וכן בפרק קמא דבבא בתרא [ו, ב], ע"ש, ובמדרכי בפרק קמא דבבא בתרא [רמז תע"ד]. ועיין לקמן סוף סימן נ"ה שכתב בשו"ע כדעת הג"ח כאן: [לט] [סעיף ב'ד] אם הוא כ"ו. כמו שכתוב בירושא פ"א [פ"א] משנה א' וסוף פרק קמא דקדושין [מ, ב]: [מ] [סעיף כ"ה] אין מסלקין כ"ו. עיין בגיטין בסוף פרק הניזקין ס' ע"ב מערבין כ"ו משום חשדא: [מ"א] [הגה' ואין מסלקין כ"ו. עיין בגיטין פ"ט א' כתובות ל"ו ב': [מ"ב] אב"ב כ"ו. כמו שכתוב לעיל סעיף ד': [מ"ג] ושלח ציבור שהוא כ"ו. כמו שכתוב בפרק ט"ו דשבת [ק"ד, א] בגדים שבישל כ"ו: [מ"ד] ואם אינו כ"ו. לאפוקי אם מחליף, אף שאינו מחליף כל היום, אע"ג שהוא בכלל משנאי כ"ו. כמו שכתוב בשבת שם, מכל מקום אין מעבירין משום זה, שם [בסוף כל בו ק"ו, א ד"ה לרבן]: [מ"ה] ושלח ציבור כ"ו. כנזכר לעיל [סעיף ד']: [מ"ו] או כ"ו. כמו שכתוב [דברים י, כב] לא תקים מצבה כ"ו, ואמרו אהובה היתה בימי אבות, וכמו שכתוב בספרי שם [דברים פ"טקא קמא]. ועיין מ"א [ס"ק לא]: [מ"ז] ושלח ציבור כ"ו בנו קודם **כ** אדם כ"ו. כמו שכתוב בתורת כהנים פרשת צו [פרשתא ב פ"ה, ב] תחתיו מבניו ויקרא ו, טו, מלמד שבנו קודם לכל אדם, יכול כ"ו. ובספרי פרשת שופטים [שם פ"טקא קמא] הוא ובניו בקרב [כל] ישראל [דברים י, כ]. מלמד שאם מת, בנו עומד תחתיו, מנין שכל פרנסי ישראל בניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר בקרב ישראל, כל שהוא בקרב ישראל: [מ"ח] אם מטלא כ"ו. כמו שכתוב בתורת כהנים הניל יכול אע"פ שאין ממלא מקום אבותיו, תלמוד לומר ויקרא טו, לב] אשר ימלא את ידו, בזמן שממלא מקום אבותיו, ועיין פרק י"ג דכתובות [ק"ג, ב]. וזהו שכתוב אע"פ שאין כ"ו אם כ"ו, כמו שכתוב בכתובות שם: [מ"ט] ואין כ"ו. כמו שכתוב בתוספתא פרק בתרא דבבא מציעא [הלכה יג] מי שהיה בלן לרבים ספר לרבים נחתום לרבים שלחן לרבים ואין שם אחר אלא הוא, והגיע שעת הרגל ומבקש לילך לתוך ביתו, יכולין לעכב על ידו עד שייעמיד אחר תחתיו, ואם התנה עמהם בבית דין, או שעברו עליו את הדרך, הרושת בידו. אלא אם אף בסתם אינו דוקא שישמש הוא, ורשאי להעמיד אחר לפרקים: [נ] [סעיף ב'ן] קהל כ"ו אפילו כ"ו. כמו שכתוב בכבא מציעא פ"א א' רבן שמעון בן גמליאל אומר לא היה צריך לומר כ"ו, אלא המנהג הוא כאילו התנה בהדיא, ושם בגמרא ולחזי היכי נהוג כ"ו, ובירושלמי שם [פ"ו הלכה א] והביאו הרא"ש [שם פ"ו סימן א] זאת אומרת כ"ו, ובסוף בבא קמא קי"ז כ"ו ורש"א החמורין כ"ו ולא [כ"ו] כ"ו ושאר מקומות, וגם ליכא חשדא כמו בשפורא גיטין ס' ב': [נ"א] [הגה' יש כ"ו. עיין ט"ז [ס"ק טו]:

מחצית השקל

כתב לפי הדין, ונפקא מינה במקום שאין מנהג, יש לעשות על פי הדין לפי ממון, וכאן באור"ח כתב לפי המנהג: (פ"ק) **ה** החזיק כ"ו. בכ"ז המשניאים. ר"ל, דאמרינן בשבת דף קי"ד [נ"יא] אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיחה, שנאמר [משלי ה, ל] כל משנאי אהבו מות, אל תקרי משנאי אלא משנאי. וכתב

הוצאת מחן זיוון בש"ט

ספר לחם רב

משאלות ותשובות מעשה ידי אמון בקי
ה"ה הרב המובהק והמופלא בישראל גדול שמו וה' עמו
כמוהר"ר אברהם די בוטון זלה"ה
בעל לחם משנה

הובא אל הדפוס על יד החכם השלם כמה"ר אברהם נר"ו בן החכם השלם סיני ועוקר
הרים חסיד ועניו כמה"ר אהרן די בוטון זלה"ה בנו של הרב המחבר זצוק"ל ועל יד הגביר
ומעולה כה"ר יצחק אלגראנטי נר"ו נשוי בת בנו של הרב המחבר זצוק"ל אשר נתן פי
שנים בכל הוצאת ההדפסה הנו' ושניהם כאחד טובים הסכימו לדעת אחת להקדיש
הקדש דמים הקדש גמור חמש מאות ספרים שהודפסו מזה הספר שימכרו והקרן
יהיה קיים לעולם והפירות ינתנו לת"ח הלומדים בישיבה פה העירה יע"א ובהמשך
הזמן אם יראה בעיניהם לשנותם לישיבה אחרת בתוך העיר או הוצה לה הרשות בידם
ה' יתן אומר הפץ למען צדקו מעשיהם יהיו לרצון ינצרו כאשון אכי"ר:

[נוסח שער דפוס ראשון איזמיר תכ]

יוצא לאור מחדש בעריכה מחודשת באותיות מאירות עינים
ובהגה מדוייקת בתוספת מראי מקומות הערות וצינונים
מפתחות הענינים והמקורות ותולדות המחבר

יוצא לאור על ידי
זכרון אהרן
פעיה"ק ירושלים תשע"ה

שאלה ב

שנהגו לבא חליפות נסתלק החשד וכו' ע"כ. נראה מכאן דאע"ג דאין מסלקין אותו, מ"מ כיון שנהגו כן ליכא חשדא ויכולים לסלקו. ומ"מ אני חושך בזה, דדילמא היינו דוקא בזמנו של הרשב"א שאפשר שהיו החזנים כגבאי צדקה וכפרנסים שמשנים אותם מזמן לזמן¹, אבל בדורנו זה כל שליח צבור שמסלקין אותו אם אינו נכנס בקהל אחר, רצוני לומר שקהל אחר מסלקין אותו מקהל זה לשמש בקהלם, חשידי ליה כולי עלמא דבודאי כיון שמסלקין אותו מחזן ודאי דשום פיסול מצאו בו. וסעד לדברי מדברי מהר"ר לוי ן' חביב ז"ל בתשו' [שם] הזכירה השואל דכתב דאין ראוי להעבירו, ולא שת לבו לדברי הרשב"א ז"ל, משום דיש חילוק בין זמננו לזמנו כדכתיבנא. ועוד דזה השליח צבור שרוצים עתה רוב הקהל הרי המיעוט מוחים בו, וכבר כתב רבינו שמחה דיחיד מוחה בחזנות, וכדכתב הרב מהר"י קולון ז"ל [שם], והגם כי כתב האגור [סי' צ] דהרב משה ן' חסדאי ז"ל חולק עליו. וכן נראה דמהר"ם → חולק עליו, דכתב בתשו' מיימוניות בספר קנין סי' כ"ד ז"ל, נראה בעיני שיש להושיב כל בעלי בתים שנותנים מס ויקבלו עליהם ברכה שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, ולתקנת העיר, וילכו אחר הרוב הן לברור ראשים הן להעמיד חזנים, הן לתקן כיס של צדקה, הן למנות גבאים, הן לסתור בבית הכנסת להוסיף ולגרוע ולקנות בית חתנות וכו'. סוף דבר כל צרכי הקהל יעשה על פיהם כאשר יאמרו, ואם ימאנו המיעוט ויעמדו מנגד מלעשות ככל הכתוב, יש כח ביד הרוב וכו' ע"כ. משמע

76 קהל אחד שזה כמה ימים היה להם חזן אחד שראוי להיות על הצבור בקבע, ופיסול לא נמצא עליו, והנה עתה רוב הצבור אינם רוצים אותו, וקצת מהקהל רוצים אותו, ועתה מינו רוב הקהל חזן אחד קרובם מבחורי העיר. יודיענו רבינו אם יכולים המיעוט לעכב בידם כיון שהסכימו עליו מתחלה כל הקהל להיות חזן. גם מהר"ר לוי ן' חביב ז"ל בס' ע"ט כתב דכיון שלא נמצא בו פיסול מחדש אין ראוי להעבירו, כל שכן שמעולם לא נמצא בו פיסול, או דילמא כיון שהתפלה היא במקום התמידים, ואין ראוי שיהיה אדם שלוחם להקריב שלא מדעתם ורצונם, ואפילו יחיד מוחה בחזנות לדעת רבינו שמחה [הובא במהרי"ק שורש לן], כל שכן כשהרוב אינם רוצים אותו, ומה שאמר מהר"ר לוי ן' חביב ז"ל היינו לשידיה אהבה ואחזה ביניהם, לא לענין דינא. יורנו אדוננו שורת הדין, ומשכורתו שלמה מן שמיא.

תשובה, הרשב"א ז"ל כתב בתשו' [נה"ה סי' רפג] הוזכרה בבית יוסף באו"ח סי' נ"ג שחזן אין מסלקין אותו מאומנותו אלא אם כן נמצא בו פיסול, ויש ראיות לדבר, ועוד דתנן [גיטין נט ע"א] מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום וכו', אוקימנא בגמרא [שם ס ע"ב] משום חשדא. ומיהו כתב שבזמנו נהגו למנות אנשים על צרכי צבור לזמן, ובהגיע הזמן יצאו אלו ויכנסו אחרים תחתיהם, בין לחזן בין לקופה של צדקה, וכן על המס ושאר המנויים הצריכים לצבור, בין שנוטלים עליהם שכר ובין שלא נוטלים עליהם שכר, אפילו לא קבעו להם זמן, סתמן כפירושן אחר שנהגו כך, והמנהג הלכה הוא. ואם מפני החשד, כיון

שלמה סי' יג אם האידנא שייך זה, או דסתמא הוא לעולם ואין יכולים לשנות ולמנות אחר תחתיו. ובלקט הקמח שהביא הרבה פוסקים בנידון זה.

1. וראה בזה בחקרי לב או"ח סי' טו ובסי' ס ית, ובראש יוסף סי' א, ומטה שמעון חו"מ סי' קי הגב"י אות ה, ובשו"ת חתם סופר או"ח סי' רה ורו, ובית

מהתם דלהעמיד חזנים דהיינו שליח צבור היורד לפני התבה, דאין לדחוק ולומר דפי' הך חזנים הוי כמו חזן הכנסת [שבת לה ע"ב] דקאמר תלמודא דהוי שמש הכנסת, דפשוט הוא דכל חזן הנזכר בדברי הפוסקים הוא שליח צבור היורד לפני התבה, ואפילו הכי סגי שיעמיד אותו הרוב אפילו שימחה המיעוט, ודלא כרבינו שמחה.

מ"מ ודאי דיש לחוש לדברי רבינו שמחה, וכן כתוב בתשו' הרב מורי נר"ו [מהרשד"ם] סימן רפ"ט [או"ח סי' לז] יע"ש. וא"כ כיון שהשליח צבור הראשון שמוחו כל הקהל, ולית ביה פיסול כלל, ובוה האחרון איכא חילוק דעות, דלדעת רבינו שמחה אפי' המיעוט יכול לעכב, א"כ למה נניח הראשון אשר נעשה בהסכמת הכל, ולא מצאו בו שום פיסול, וניקח אחר אשר יש בו חילוק דעות. בשלמא אם היה נמצא בו שום צד פיסול, ודאי דאזלינן בתר רובא אפילו שהמיעוט לא היה נראה בעיניהם הפיסול, כיון דהרוב נראה בעיניהם לסלקו הדין עמהם. ואע"ג דהסכימו עליו מתחלה, וכתב רבינו שמחה דהיכא דהסכים מתחלה אינו יכול למחות, היינו יחיד, אבל רבים ודאי דיכולים למחות, אבל כיון דעושים הדבר בלי טעם שלא מצאו בו שום פיסול, אין ראוי לביישו ולסלקו² אע"פ שיהיו הם הרבים, זה ודאי נראה לפי שורת הדין, ודברי הרב מהר"ר לוי ן' חביב ז"ל נוטים כן.

ומ"מ אני אומר שכיון שרוב הקהל חפצים באחרון ימנו אותו שישמשו שניהם, וכפשרת הרב הנז'. וצריך אני לבאר רוב זה מהו, אם הוא רוב הקהל בין העניים בין העשירים, דלא אזלינן אלא בתר רוב דעות, או דילמא לא אזלינן אלא בתר רוב בעלי המס. דהרב מהר"ר אליה מזרחי ז"ל בתשו' סימן נ"ג כתב דבתקנות והסכמות הקהל אזלינן בתר הרוב, בין שיהיו עניים ובין שיהיו עשירים, וכתב כן שם באותה תשובה ב' או ג' פעמים. **איברא** דקשיא לי טובא מההיא בתשו' דמהר"ם שהבאתי למעלה, דכתב בהדיא דלכל צרכי הקהל ילכו אחר רוב בעלי המס, שכן כתב נראה שיש להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס וכו', ומכאן פסק הרב מורי נר"ו בתשובותיו סימן רכ"ד דהולכים אחר רוב ממון, ואם כן קשה על הרב הנז'. ונראה לי לתרץ בדוחק דבעניני ממון אזלינן בתר רוב ממון, ובשאר דברים אזלינן בתר רוב דעות, וכדכתב הרא"ש בהדיא בכלל ששי [סי' יח] יע"ש³. ונאמר דכל הדברים הנז' באותה תשובה דמהר"ם ז"ל הם ענינים נוגעים לממון כים של צדקה וגבאים וסתירת בית הכנסת וכו' וכן חזנים, הרי כתב הרשב"א ז"ל הוזכרה בב"י סי' נ"ג בטור או"ח דשכר החזן פורעים לפי ממון, וכן כתב תשובה לר' האי"ז דאית ביה צד אחד דפורעים לפי ממון, וכן העמדת ראשים, היינו להנהיג הקהל בעניני הפרעונות

2. וכן נקטו בוה דאין לסלק בכה"ג, בשו"ת חתם סופר או"ח סי' יא, מהר"ש איגר סי' ד, שו"ת ובחרת בחיים סי' כה, דברי חיים יו"ד סי' ד וסי' יא, שו"ת מהרי"ל דסקין סי' א וב', אבני נזר סי' כח וכט עפמ"ש בשערי תשובה בשם הרדב"ז בשם הרמב"ם שאין מורדין אדם מקדושתו מסנהדרי גדולה עד חזן הכנסת אא"כ עבר עבירה בפרהסיא, ואם לא יתברר עליו זה אינו מן הדין להסירו ולא לפרסמו וכו' ע"ש. ועי' מג"א סי' נג סק"ז ומשנ"ב סקע"ת, תהלה לדוד סק"ג.

3. ועי' בר"י מיגאש ב"ב ט ע"א, וחי' הריטב"א והמאירי שם, ותוס' ב"ק ע"ב ד"ה ורשאים, ושו"ת מהר"ם מרוטנבורג ד"פ סי' תתקמא ותתקסח מתי בעינן דעת כולם ולא סגי בטובי העיר. ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' א רו, וח"ד סי' רסח וקפה, ח"ב סי' קכה קעה, ומיוחסות סי' סה, שו"ת הרא"ש כלל ו סימן יח וכלל יג סי' יט, ועי' דברי ריבות סי' קסב. ומהרשד"ם יו"ד סי' קעז כתב לחלק בין תקנות הקהל לשאר צרכים ודברי הרשות.

והמסים כאנשי הוא נוגע לעני מהר"ר אליה מ לממון כלל, דאיסורא וכיוצ הרב הנז'. ומ"מ מהר"י אדרבי [דברי ריבות] סי' נפשות, ונסתיי שם בהעמדת דא"כ קשה עי שהבאתי לברור אבל לתרץ דבו שחלקו

הן כל ראתה הגדול נר"ו דברי הרבנים ו הרב נר"ו על ענ זה לו ט"ו שנים ומיד הסתור פני הנז' שראוי למנו יחיד ועני כן דעו **איברא** דלעני הרמב [ה"ג] דבין בא תשובה אינו וגדולה מזאת נ אע"פ שחזר בו

4. וראה בשו"ע הרא"ש דאולי' ע' כרוב בענין זה. עכ"פ שלא מדע וגליון רעק"א.

הכלל העולה מדברי, דהעמדת חזנים ופרנסים הכל הוא נוגע לממון, ואזלינן בתר רוב ממון, ואי איכא רוב ממון דחפצים בשליח צבור הב' ימנו אותו, הגם כי לכאורה היה נראה דהדין עם הא' כמו שכתבתי, מ"מ כיון דאיכא רוב ממון, וגם שכבר מנו אותו, אני אומר שישרתו שניהם, וכפשרה שעשה החכם יודע פשר דבר, נקי כפים ובר הרב מהר"ר לוי נ' חביב ז"ל בתשו' סי' ע"ט.

הנראה לענ"ד כתבתי וחתמתי שמי הצעיר וקטון

אברהם בכמהר"ר משה די בוטמן זלה"ה

והמסים כאנשי המעמד וכיוצא באלו, שכל זה הוא נוגע לענין ממון, אבל מה שכתב הרב מהר"ר אליה מזרחי ז"ל הוי בדבר שאינו נוגע לממון כלל, כגון תקנות למגדר מילתא דאיסורא וכיוצא בזה. זה נראה ליישב דברי הרב הנז'. ומ"מ עדיין אני תמיה על דברי הרב מהר"י אדרבי [דברי ריבות] ז"ל בתשובותיו [דברי ריבות] סי' רכ"ד שכתב דאזלינן בתר רוב נפשות, ונסתייע מדברי הרב מהרא"ם, וכתב שם בהעמדת פרנסים לא הוי נוגע לממון, דא"כ קשה עליו מה שכתב מהר"ם בתשו' שהבאתי לברור ראשים אזלינן בתר בעלי המס, אבל לתרץ דברי הרב הנז' ז"ל נ"ל לחלק מה שחלקתי אע"פ שהוא דחוק⁴.

שאלה ג

דאע"פ שלא עבד ממש אלא דקבל ע"ז באלוה אינו נושא את כפיו, וכן כתב בהדיא בהלכות ביאת מקדש פ"ט [הי"ג] יע"ש. והגם כי הרב כסף משנה בפט"ו מה' תפלה לא מצא מקום להרמב"ם מנין לו דין זה. נ"ל טעמו ונמוקו עמו, דבפ' בתרא דמנחות [קט ע"א] אפליגו רב ששת ורב נחמן ב"ד בזרק לע"ז ושחט לע"ז והשתחוה לע"ז והודה לע"ז, ופסק רבינו כרב ששת בכלהו בפ"ט מה' ביאת מקדש [שם] דאין קרבנו ריח ניחוח, ולא יוכל לשרת עוד, והודה לע"ז היינו מאי דכתב רבינו וכן שהמיר וכו', וכתב דאע"פ שחזר בו לא מהני בהמיר כמ"ש בעבד, משום דשם בגמרא מצריך להו להני תלת כמבואר שם¹, וכיון שכן משמע לרבינו דכולהו חד דינא אית להו, וכי היכי

הן כל ראתה עיני דברי הרב המובהק הבהן הגדול נר"ו, הגם הלום ראיתי אחרי רואי דברי הרבנים המובהקים נר"ו ומחזיקים בדברי הרב נר"ו על ענין ה"ר יעקב פראנסיש יצ"ו, אשר זה לוי מ"ו שנים המיר דתו פתע פתאום, ותיכף ומיד הסתיר פניו ועמד בתשובה שלמה כל הזמן הנו' שראוי למנותו שליח צבור ושוחט ובורק, ואני יחיד ועני כן דעתי, ובהורמנותא דידהו אמינא בה מילתא.

איברא דלענין כהן שעבד עבודה זרה כתב הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' תפלה [ה"ג] דבין באונס בין בשגגה אע"פ שעשה תשובה אינו נושא את כפיו לעולם וכו', וגדולה מזאת כתב שם וכן כהן שהמיר לע"ז אע"פ שחזר בו אינו נושא את כפיו, וכוונתו

1. וכן האריך רבינו במקור הדין בלחם משנה שם. וראה עוד בב"ח אר"ח סי' קכד ופרי חדש שם בזה. ובב"י אר"ח סי' קכח העיר מדברי הירושלמי פ' הנוזיקין דמשמע דאיירי רק בעומד במריו. ועי' שיירי קרבן על הירושלמי, ובדבר משה ח"א יו"ד סי' נה בזה.

4. וראה בשו"ע חו"מ סי' קסג ס"ג ברמ"א בשם הרא"ש דאזלי' אתר רוב ממון, והעשירים חשובים כרוב בענין זה. ובסמ"ע שם סקי"ג דא"א לגזור עכ"פ שלא מדעת העשירים, ע"ש בפתחי תשובה וגליון רעק"א.

זים
זם,
זה
בין
או
זם.
נ"ג
תת
יס,
זים.
שו'
תב
עלי
עלי
זורי
רוב
לי
רוב
זות,
ית
ותה
מון
וכו'
כרה
עים
אית
מדת
ונות
זב"א
שו"ת
מתי
שו"ת
ח"ב
כלל
קסב.
זקהל

שאלות ותשובות מההרשעה

השייכות בטור אורח חיים - יורה דעה

מהחכם השלם מדנא ורבנא הגאון
כמוהר"ר שמואל די מדינה זצ"ל

אשר איזן וחקר ותיקן וקיבץ ואסף ובדק עד מקום שידו מגעת כדי להוציא לאור
כל תעלומה והניף ידו על כל הפוסקים חדשים גם ישנים כדי להשיב אמריו
לכל שואל יואל לדעת דבר המשפט בין דם לדם בין דין לדין בין אדם
לחברו ובין איש לאשתו והלכה כמותו בכל מקום ומשנתו קב ונקי

גואלינו ה' צבאות - יצילנו משגיאות - ויראנו בתורתנו נפלאות
ויזכנו לעשות ספרים הרבה אין קץ - ובא לציון גואל, אמן וכן יעשה האל-

(נוסח השער בדפוס ראשון)

מהדורה

חדשה מסודרת

באותיות מאירות עינים

ברוב פאר והדר, מוגה ומתוקן

עפ"י דפו"ד וכת"י, פיסוק וקטוע מדוייק

הוספת אלפי מראי מקומות, ציונים והערות

פענוח ראשי תיבות, ותשובות חדשות מספרים וכת"י

בתוספת מפתח הענינים, ש"ס רמב"ם וכו', אישים ומקומות

נערך ונסדר על ידי הרה"ג ר' דוד אביטן שליט"א

ובתוספת הערות הגאון הגדול ר' שמואל דויטש שליט"א

זכרון אהרן

פעיה"ק ירושלים תש"ע

ועל השאלה מלשון יושמו, נראה בעיני שלשון יפה הוא ומועיל בכי האי גוונא כמו שמועיל לשון הנחה לדעת הרא"ש, וכל הלשונות אינו מוכרח שימצאו בלשון הפוסקים, וראוי לדון העניין כפי כוונת המצוה, ולאפס פנאי לא יכולתי להאריך בזה.

ג מה ששאל השואל בעניין ההקדשות אם יכול ראובן להוליכם עמו בבית הכנסת אחר כו', וגם מה ששאל מה שנמצא מכלי הקדש בסתם. נראה בעיני דבהא ודאי אין כח לראובן להוציא ההקדשות ההם מאותו בית הכנסת להוליכם לבית הכנסת אחר, כיון שכבר זכו בהם באותו בית הכנסת. ויש לי ראיות לזה מתשובת הרא"ש (כלל יג ס"י יד) שכתב שנדבות שהתנדבו לצורך בית הכנסת או לצורך בית עלמין יכולים בני העיר לשנותם כו' אפילו אם הבעלים מעכבים, הרי משמע שמאחר שזכו בהם בני הקהל אין כח לבעלים עליהם כלל. וכן יש לי ראיות אחרות אלא שכבר כתבתי שאין כוונתי להאריך, גם שהרב הגדול כמהר"ר אליה מזרחי כתב בתשובותיו (ס"ג נג) שאין לנפרדים מן הקהל ליקח מחפצי הקהל שהוקדשו שם¹⁷⁷. ולא נתנו לי פנאי לעיין ולראות עתה לשונו, אבל מכל מקום נראה בעיני שהדין דין אמת שכל ההקדשות זכו בהם ק"ק סיסיליא הן מיחידים יודעים הן מכלל העם אין כח ביד הנפרדים ליקח לא כולם ולא מקצתם.

הנראה לענ"ד כתבתי וחתמתי אני

שמואל די מדינה

סימן לה/ב¹⁷⁸

גילמדנו רבינו קהל אחד שיש בהם עשירים ובינונים ועניים, ובתוכם יודעי תורה וחשובים, מה הדין נותן איך יתנהגו הצבור בענין צרכי הצבור לקחת שליח ציבור ות"ח

פליגי הני רב רבאי אלא במי שצוה סתם לצדקה ולא השליט לשום אדם בפירוש עליה, הא אם השליט לאיזה אדם פקיד ושליט עליהם לעשות כאשר יראה בעיניו פשיטא דלכ"ע אותו השליט או הפקיד יכול לעשות כאשר יראה בעיניו. ז"ל מהרי"ק ז"ל מרש"ה, אעפ"י שכתבו הפוסקים דדוקא צבור רשאין לשנות אבל לא גבאי, הלא כתבו התוספות (עי' ב"ב ת, ב ד"ה ולשנות) כל דבר מצוה אפילו גבאי יכול לשנות, וכן כתב בספר האשירי (שם פ"א ס"י ט). ואפילו למי שחולק אפשר דהיינו דוקא בגבאין הממונים על צדקת עירם, אבל כשבני עיר אחרת שולחים מעות לצדקה לגבאי עיר אחרת, או כשנוחי נפש מניחים איזה מעות לצדקה וממנים גבאים על אותם מעות ודאי מסתלקי מאותם המעות ונותנים הכח לאותם הגבאים, ויש להם כח כמו בני העיר מצדקת עירם. א"כ בנדון דידן הדבר ברור דכיון דהשליט ראובן לבנו שמעון על ממון הנפטר שיעשה כאשר יראה בעיניו, יש לו כח לשנות כמו שיראה בעיניו.

והרי דין זה יוצא מהא דאמרין שאם יש חבר עיר, פירוש אדם גדול שהכל גובין על דעתו והוא מחלק לעניים כפי מה שנראה לו הרי זה יכול לשנותו לכל מי שירצה לצרכי העיר. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות מתנות עניים (ה"ז) וז"ל, רשאין בני העיר לעשות מקופה תמחוי וכו' ולשנותם לכל מה שירצו מצרכי צבור ואעפ"י שלא נתנו כן משעה שגבו, ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובין על דעתו והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה לו הרי זה רשאי לשנותם לכל מה שיראה לו מצרכי צבור, עכ"ל. וכל זה יוצא מהא דאמרין בגמרא בפ"ק דב"ב (ט, א) רב אשי אמר אנא אתנויי נמי לא צריכנא דכל דקאתי לתת מעות לקופה אדעתא דידי קאתי, ולמאן דבעינא יהיבנא ליה. והדברים ק"ו ומה התם דלא הוי אלא מכח אומדנא, אמר שיש ברשותו לשנות לכל מה שירצה, בנדון דידן דאמר המצוה בפירוש מה שיראה בעיני בניו, פשיטא ופשיטא שיש כח בידו לשנות כמו שיראה בעיניו¹⁷⁶. כל שכן שאינו משנה לדבר צדקה אחרת אלא ממש לת"ת ולחברי הישיבה נראים בעיניו הגונים יותר ויותר, דבהא ליכא מאן דפליג כלל ועיקר.

הבן עצמו הוא כעת בקהל אחר ורוצה לתת לקהלו וזהו עירו, ואביו אמר שיעשה בהם כרצונו, ולא דמי להתם שאמר בסתם, וכל שאמר בסתם יתנו לאנשי עירו, כמו שהביא שם מתוספתא וכו'. ע"ש. ¹⁷⁷ עי' בזה באבקת רוכל ס"י קכ"ב. ובתשו' המבי"ט ח"ב ס"י קע"א. ומהרש"ך ח"ב ס"י כ"ח. ותורת חיים למהר"ש ח"ג ס"י ו'. ומהרש"ם ח"ה ס"י י"ט וס"י כ'. ופתחי תשובה חו"מ ס"י קס"ו ס"ק ו'. ¹⁷⁸ דפו"ר ח"ב ס"י קכ"ו. בדפו"ח שונה מספר הסימן לסימן ל"ז.

¹⁷⁶ עי' בזה גם בחלק יו"ד ס"י קס"ב. ובס"י קס"ח שם נראה דכנו אינו יכול לשנות לעיר אחרת. ע"ש. ובתשו' פורת יוסף (לר"י אלפנדארי) יו"ד ס"י ב' דף י"ז ע"ב, כתב דהתם מיירי כשהתנדב על דעת בני העיר, או שלא היה שום אומדנא כבנדו"ד. ע"ש. ולענ"ד כאן מדובר על עיר אחת, ובעיר אחת יכול לשנות ולתת למי שרוצה, כדמוכח התם שרק לעיר אחרת אינו רשאי לשנות. ע"ש. והגם שדעת רבינו בכמה דוכתיה שכל קהל וקהל הוא כעיר בפני עצמו, הנה זה

שאפילו יחיד יכול לעכב החזנות ולומר איני חפץ שיהיה פלוני חזן, אם לא שכבר הסכים תחלה. ועוד כתב שם שהתפלה של הקהל שהיא במקום התמידין שהיו באים משל צבור, ואין ראוי שיהיה אדם שלוחי להקריב קרבנם שלא מדעתם ורצונם כו', עד [כאן לשונו]. וכן נראה ודאי שהוא הדין והוא הטעם כאשר הם צריכים להעמיד להם דבר ומרביץ תורה שאפילו יחיד היה יכול למחות, משום דבת"ח כלהו איתנהו ביה, שלפעמים הוא ש"צ בימים הנוראים ולומד התורה, כל שכן שאין אדם לומד תורה אלא ממי שלבו חפץ.

סוף דבר להלוך אחר הרוב כמו שעולה בדעת המון העם שאין לנטות ימין ושמאל ממה שיעלה בדעת הרוב אי זה רוב שיהיה ח"ו, שאם כן ילקה מדת הדין, יעמדו בעיר אחת או קהל אחד מאה בני אדם עשרה מהם נכבדי ארץ חשובים ועשירים והתשעים אנשים דלת העם וירצו התשעים להקים עליהם רועה ראוי להם, יהיו מוכרחים העשרה חשובים כפופים לאותו רועה יהיה מי שיהיה, חלילה אין זה דרכי נועם.

ובבר דרשתי לרבים כי תורתנו הקדושה קורא לעשירים פנים, וכמו שאמר (ב"ר צו, נו) והרעב היה על פני כל הארץ אלו העשירים. נמצא שאם העשירים הם פנים שאר העם הם אחורים, ואין האחורים ראויים להיות מנהיגים לפנים, אלא הפנים הם המנהיגים. והארכתי בזה, ובכאן די במה שאמרתי. א"כ מה שאמרנו שיש לילך אחר הרוב, היינו בשוים ברוב מנין ורוב בנין¹⁸².

ועוד אמרו (תניגה טו, ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת כו' (מלאכי ב, ז), אם הומה תלמיד חכם למלאך ה' תורה יבקשו

בנדון דידן שהיו במקום אחד עשירים או חכמים נגד רוב מהמון העם, גם שיהיו רבים מאוד אין להם ערך בחכמת החכמים. ושוב כתב החק"ל דמדברי הרמב"ן שהביא הטור או"ח סי' תרי"ח והחינוך סי' ס"ז, נראה כהתורת חסד, דרוב חכמה ורוב מנין שקולים הם. ע"ש. וע"ע בחק"ל חו"מ ח"ב סי' קט"ו דף קע"א ע"ד, שכתב שלא דיבר רבינו אלא בדלת העם בורים ממש וכו', אבל בענין עניים ועשירים שיש עניים בעלי דעה טפי מעשירים ומטובי העיר, במה נחשב העושר לדחות הך רובא, אלא לענין פריעת המס, דהעשירים הם פורעים רוב המס בכח"ג בלבד הוא דהו רובא לענין תקנות פריעת מס וכדו'. ע"ש. אבל עי' בחשו' רבינו בחלק חו"מ סי' תכ"א, שם מבואר דבכל עניני וצרכי הקהל יש להחשיב דעת פורעי רוב המס כרוב לעומת רוב מנין, משום שפורעי רוב המס הם גם התורמים ומחזיקים את רוב צרכי העיר מחזן ומלמד וכו' לכן לכל עניני העיר חשיבי כרוב. ע"ש. ועי' בברכי יוסף חו"מ סי' ז' אות ט"ז ד"ה ומדברי הרמב"ן, שהבין דרבינו ס"ל דרוב מנין ורוב חכמה שקולין הם, והוכיח כותיה מדברי הרמב"ן, ודן שם ברוב דברי הראשונים שהזכיר החק"ל. ע"ש. ומ"מ ברור שבעניני צרכי העיר ס"ל לרבינו דהעשירים חשיבי כרובא ולא כשקולים, ומפורש להדיא בדבריו בס"ת תכ"ב הנ"ל. ע"ש ובהערות הבאות. 182. ע"ע בחלק חו"מ סי'

ושאר צרכי הצבור, אם יש לילך אחר רוב הצבור בלי השקפה אל בחינה אחרת מתכמה, עניות ועשירות, או אם ראוי לילך אחר רוב בעלי כיסין אפילו אם יהיה שאר העם רבים מהם במנין ראשים.

תשובה, איברא דלכאורה נראה בסתם אמרה תורה אחרי רבים, עד שנראה שאין לחלק בין עשירים ועניים, שכולם שוים להמנות, ומיעוטא לגבי רובא בטיל. וכן נראה מפשוטן של דברים מתשובת הרא"ש (כלל ו סי' ז) שכתב וזה לשונו, ועל כל עניין שהקהל מסכימים הולכים אחר הרוב והיחידים צריכים לקיים כל מה שיסכימו הרבים כו', עד לכן אמרה תורה בכל דבר הסכמה של רבים אחרי רבים להטות. ע"כ. זה מרגלא בפני כל העולם¹⁷⁹.

אבל רואה אני שמה שאמרה תורה אחרי רבים, אין הפירוש כפי הנשמע לבני אדם, שהם אמרו ביבמות פרק ראשון (יד, א) על פלוגתא דבית שמאי ובית הלל אי עשו בית שמאי כדבריהם נגד בית הלל, דסבר רבי יוחנן דעשו, וכן שמואל וקאמר בגמרא מאן דאמר לא עשו דבית הלל רובא, ומאן דאמר עשו כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו, הכא בית שמאי מחדדי טפי, ע"כ. הרי בפירוש דלא אמרה תורה אחרי רבים אלא כאשר הם שוים החולקים, אז הוי מעלת הרוב מכרעת, אבל כשיש הבדל בין שתי הכתות, אפשר שאיש אחד יעלה לאלף¹⁸⁰. והיכן כתוב בתורה, אלא שיש לנו לומר שמה שאמרה תורה אחרי רבים, אחרי רוב מנין או אחרי רוב בנין, כשהם שוים רוב מנין, בלתי שוים רוב בנין¹⁸¹.

עוד יש לי ראייה דלאו בכל הדברים אנו הולכים אחר הרוב, שהרי כתב מהררי"ק שרש ל' בשם רבינו שמחה,

179. עיין במבי"ט ח"א שלהי סי' ר"פ ד"ה ונבא לענין, שכתב כן והביא ראייה לזה מתשו' הרא"ש כלל ז' סי' ג', דדוקא בדבר שבממון אזלי' בתר רוב ממון, אבל בשאר דברים הולכין אחר רוב נפשות. ע"ש. ולדברי רבינו אפשר לומר דהרא"ש קאי התם במידי דממון ולכן מפרש מידי דממון. והוא דחוק, דנשאל בסתם. ע"ש. וצ"ע. 180. עיין בשם הגדולים ח"א מערכת י' ערך רבינו יעקב החסיד, שכן מבואר מדברי הרמב"ן בחידושי' לפרק זה בבור [סנהדרין לב, א ד"ה מצאתי] בשם רב האי גאון, והרשב"ץ במגן אבות פ"ד, שהביאו ראייה מהא דבית שמאי מחדדי טפי, דאם אחד גדול מחביריו אין דבריו בטלים כו'. הגם שמדברי החו"מ בסוגיית יבמות לא נראה כן. ע"ש. 181. כתב החקרי לב יו"ד ח"א סי' פ"ז דף קל"א ע"ד, שהפני משה כתב שלדעת רבינו רוב חכמה עדיף מרוב מנין, והתורת חסד סי' ה' כתב שלד' רבינו שקולים הם רוב מנין עם רוב חכמה, שהרי ביבמות מאן דאמר לא עשו בית שמאי כדבריהם הוא משום דבית הלל רובא במנין וס"ל דרוב מנין עדיף מרוב חכמה, ומ"ד עשו הוא משום דשקולים הם לכן כל אחד עבד כשיטתיה. והחק"ל דחה דבריו, דדברי רבינו נראה כהפני משה, והתם ביבמות למ"ד עשו הוא משום שהעריכו את חכמתם באיכות יותר מהרוב דבית הלל, כמו שנראה מדברי הר"ן פרק בתרא דיומא, והכא